

KAZ DAĞLARI

—KİRLİ ALTIN

Fotoğraf: Bekir Dindar

Ülkemiz, Madenlerini İşletip Gelir Elde Etmesin mi?

Piyasa ekonomisi koşullarında yapılan madencilik faaliyeti ülkeye gerçekten çok büyük paralar bırakıyor mu?

S.3

Türkiye Madencilik Mevzuatı Zaman Çizelgesi

Madenciliği hemen her yerde mümkün kılan, ona olağanüstü imkânlar tanıyan farklı yönetmelik ve düzenlemeleri bir araya getirdik.

S.6

Alamos Gold Kirazlı'yı Nasıl Anlatmıştı?

Alamos Gold CEO'su John McCluskey'in şirketin Türkiye'deki faaliyetlerine dair çeşitli açıklamalarından zihin açıcı ipuçlarına ulaşabiliyoruz.

S.8

Kaz Dağları Maden Ruhsat Alanları Haritası

Maden arama ve işletme ruhsat sayıları, su havzaları, milli parklar, termik santral ve maden projelerine karşı yapılan eylemler.

S.9

Yerel Yönetimlerin Çevre Hareketindeki Rolü

Çanakkale Belediyesi Başkan Yardımcısı Mehmet İrfan Mutluay'la madencilik faaliyetlerinin belediye gündemindeki yerini konuştuk.

S.18

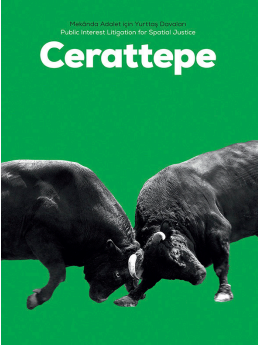
İyi ki Doğdun “Kirazlı İtirazı”

Sinan Erensü

Çanak kale Kirazlı’da yürütölmek istenen siyanürlü altın madenciligi faaliyetine karşı sürdürölen Su ve Vicdan Nöbeti bir yaşını doldurdu. Mekanda Adalet Derneğı (MAD) olarak çıkardığımız bu yayınlı hem Kirazlı itirazının açtığı imkân ve olasılıkları yeniden değeriendiriyor, hem itiraz mekânı olan Çanak kale, Kirazlı ve Kaz Dağları bölgesini daha iyi anlamaya çalışıyor, hem de “Türkiye’de madencilik nasıl yapılıyor/yapılmalı?” sorularına cevap arıyoruz. Yayınımızda madencilik, doğa koruma ve sosyoloji disiplinlerinden uzmanlarla ve sahadan aktörlerle derinlemesine söyleşiler, dünyada ve Türkiye’de altın madencilğine ve maden karşıtı mücadelelere yönelik değeriendirmeler, Çanak kale’de yürütölen madencilik faaliyetlerini görselleştiren bir harita ve madencilik mevzuatının yıllar içinde dönüşümünü anlamamıza yardımcı olacak bir zaman çizelgesi bulacaksınız.

Bu yayını derneğimizin Kirazlı’daki siyanürlü altın madeni karşı-

tı mücadeleyle temasının ilk ürünü değöl. Su ve Vicdan Nöbeti bir yıl önce başladığında MAD olarak ölkenin diğeri bir altın madeni karşıtı hareketi üzerinde çalışıyor, Artvin-Cerattepe mücadelesinin 25 yıllık hikâyesini ve hukuki süreçini anlatan Me-

Mekanda Adalet için Yurttaş Davaları serisinin ilk kitabı Cerattepe

kan kanda Adalet için Yurttaş Davaları serisinin ilk kitabını tamamlıyorduk. Tam da bu sebepten Kirazlı itirazını ilk günlerinde işittik, ilk tepkimizi Kirazlı’daki madenin ruhsat sahibi Alamos Gold’un CEO’sunun dış basına verdiği bir demeci Türkiye çevirerek verdik.¹ Türkiye’deki yatırımcı dostu iklimin ve Türklerin inşaat becerilerinin övüldüğü bu demec tahminimizin çok ötesinde insana ulaşın ve Kirazlı vakasına olan tepkinin içeriğine etki etti. Ancak, ölkemizde yaşanan madene hücum ekonomisi ve yarattığı sorunlar ne tek bir şirketle ne de o şirketin yabancı olmasıyla açıklanabilirli. Çevirinin hemen ardından nöbeti yerinde gözlemlemek, Çanak kale’deki çevre mücadelesinin Kirazlı ötesindeki geniş çem-

berini tanımak adına bölgede kısa süreli bir saha çalışması yaptık. Bu yayına altlık teşkil eden ilişkilerin ve birikimin temelini atan bu saha çalışmasından Kirazlı’daki yıkımı ve buna karşı direniş belgeleyen “Kaz Dağları: Yaşasın Bin Pınarlı İda”² video-haberini ürettik. Elinizdeki yayını bir ayağın Kirazlı vakası ve Çanak kale özelinde tutmakla birlikte Türkiye’de madencilik alanında son yıllarda yaşanan saldırgan genişlemenin bütününi sorgulamaya çalışıyor.

Bu yayını hazırlarken madencilik ve Çanak kale’ye dair pek çok yeni şey öğrendik. Bunlardan belki

de en önemlisi genel olarak çalışmanın, özel olarak da üzerinde çok zaman harcadığımız maden ruhsat alanlarını gösteren haritanın çoğrafi sınırlarının ne olacağı meselesiydi. Bir yıl boyunca ana akım medya üzerinden duyduğumuz

“Kirazlı Kaz Dağları’nda değöl ki” itirazına rağmen sahada karşılaştığımız gerçeklik ve yaptığımız görüşmeler bize bölgeyi Biga Yarınması ve Edremit Körfezi’nin bir kısmını içerecek şekilde düşünmemiz gerektiğine ikna etti.

Çalışmamız sırasında bizi zor-

eski maden bölgeleri bizi madencilik faaliyetini sonrasını da içerecek geniş bir zaman dilimi içinde düşünmeye sevk etti. Kirazlı’da temel talep maden ruhsatının tamamen iptal edilmesi olsa da, ölkenin pek çok bölgesinde madenler işliyor, rezervi biten madenler ise kapanıyor. Tam da bu yüzden bu yayında maden sahalarının rehabilitasyonu konusuna da geniş yer ayırıyoruz.

Kirazlı’da yükselen ve yankısı hâlâ devam eden itiraz çok kuvvetli ancak tek bir sahibi yok, bunun bilincindeyiz. Çanak kale bölgesi uzun süredir farklı nedenlerle bir araya gelmiş farklı çevre örgütlerine, yaşam alanı savunucularına ev sahipliğı yapıyor. Su ve Vicdan Nöbeti sürecinde bunlara yenileri eklenildi. Kimi oluşumlar Kirazlı’da, diğeri Çanak kale’nin farklı noktalarında, bazıları da dışarıya gelmiş farklı çevre örgütleri faili oldular. Bu yayını bu zenginliğı tüm detaylarıyla veremeyebiliriz, lakin mücadelede önemli yer alan Çanak kale Belediyesi’ne söz veriyor. Yerel yönetimlerin çevreye hakkını ilgilendiren sorun ve mücadelelerde müdahil olmasını sadece ayrıcalıklı bir grubun değil tüm yurttaşların hakkı olduğunu inanyoruz. Çevresel sorun ve adaletsizliklerin sadece biyolojik çeşitlilik ve hayat kalitesi ile değöl kırsal kalkınma, bölgesel eşitsizlik, göç ve gelir dağılımı adaleti gibi bir dizi kronik toplumsal sorunumuzla doğrudan ilişkili olduğu kanısındayız. Derneğimizin önemli birimlerinden olan ve bu yazının hazırlanmasında pay sahibi Çevre Adaleti Programı kapsamında, havza çalışmalarıyla ölkenin önemli su alanlarını toplumsal boyutlarıyla ele almaya ve yerel çevre hareketleriyle veri derleme ve görselleştirme hedefiyle ortaklaşmaya devam edeceğiz.

Kirazlı’daki maden karşıtı mücadeledenin çevre muhalefетinin sesini kısan, hak aramayı, eylem yapmayı ve vaka takibini güçleştiren sert bir politik iklime rağmen yükseldiğini hatırlamak gerekiyor. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından gelen olağanüstü hâl dönemi pek çok toplumsal hareket gibi çevre muhalefетini de etkilemiş, olağanüstü önlemler ölkenin farklı yerlerindeki yaşam alanı mücadelelerini hareketsiz ve sessiz kılmak için kullanılmıştı. Örneğın Artvin Cerattepe’deki altın madeninin ancak bu süreçte faaliyete geçebilmesi bir rastlantı değildi. Su ve Vicdan Nöbeti etrafında gerçekleşen mobilizasyon çevre mücadelesi

üzerindeki baskının ve ağırlığın reddi anlamına geliyor, rahavet ve umutsuzluk içine düşmüş benzer mücadelelere de cesaret veriyor. Bu bağlamda yeni bir olağanüstü dönemle karşı karşıyayız. Başlı başına bir çevre adaletsizliğı vakası olarak düşünöbileceğimiz COVID-19 salgını kapsamında alınan önlemler, çevre mücadelelerini bastırmak için gerekçe gösteriliyor. Bunu en son Su ve Vicdan Nöbeti tutan çevrecilere “pandemi koşullarında alınan önlemlere uymama” nedeniyle kesilen ve toplamda 350 bin lirayı aşan para cezalarından, Kirazlı eylemlerinin yıldönümü için bölgeye gidenlerin gözaltına alınmış biçimlerinden biliyoruz. Bu yayını vesilesiyle Kirazlı itirazının haklılığının olağanüstü önlemlerle bastırılmayacağını hatırlatmak istiyoruz.

MAD olarak bu yayını tamamlarken çevre ve ekoloji alanında ölkenin önde gelen iki kurumu da kendi Kaz Dağları raporlarını çıkardı. TEMA’nın Nisan 2020’de yayınladığı “Kaz Dağları Yöresinde Madencilik raporu”³ ve Ekoloji Kolektifi Derneğı’nin Mayıs 2020’de yayınladığı “Alamos Gold Kirazlı, Ağı Dağı ve Çamyurt Maden Ruhsat Sahalarının Mekânsal Planlama ve Coğrafi Etkiler Açısından Değeriendirilmesi” başlıklı rapor⁴ Çanak kale’deki madencilik faaliyetlerinin mekânsal ve ekolojik etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı oluyor.

MAD olarak çevresel sorunları toplumsal adalet penceresinden görüyor, sağlıklı bir çevrede yaşamın sadece ayrıcalıklı bir grubun değil tüm yurttaşların hakkı olduğunu inanyoruz. Çevresel sorun ve adaletsizliklerin sadece biyolojik çeşitlilik ve hayat kalitesi ile değöl kırsal kalkınma, bölgesel eşitsizlik, göç ve gelir dağılımı adaleti gibi bir dizi kronik toplumsal sorunumuzla doğrudan ilişkili olduğu kanısındayız. Derneğimizin önemli birimlerinden olan ve bu yazının hazırlanmasında pay sahibi Çevre Adaleti Programı kapsamında, havza çalışmalarıyla ölkenin önemli su alanlarını toplumsal boyutlarıyla ele almaya ve yerel çevre hareketleriyle veri derleme ve görselleştirme hedefiyle ortaklaşmaya devam edeceğiz.

1- youtube.com/watch?v=-oSVuq2dc00
2- youtube.com/watch?v=ucUQT1T3deg
3- tema.org.tr/folders/14966/category/1docs/97/kazdaglari_rapor_04_haz_son.pdf
4- securerservercdn.net/160.153.138.71/nm7.e04.myftpupload.com/wp-content/uploads/2020/05/Alamos-1.pdf

Ölkemiz, Madenlerini İşletip Gelir Elde Etmesin mi?

Sinan Erensü

Kaz Dağları’nda yükselen itiraza karşı kullanılan en önemli kartlardan biri madenlerin milli gelire katkı sunuyor oluşu. Tüm olası yıkıcı etkilerine rağmen madencilik faaliyetlerine olumlu bakanlar bu faaliyetlerin ölk ekonomisine getireceğı gelire vurgu yapıyor ve egemen bir ulusun yeraltı zenginliklerini maddi kazanca dönüştürmesinin kaçınılmaz olduğunu hatırlatıyorlar. Peki, piyasa ekonomisi koşullarında yapılan madencilik faaliyeti ölkeye gerçekten çok büyük paralar mı bırakıyor? Yeraltı zenginliğini, hepsini, hemen işlemek en kârlısı mı? Madenler ölkemize hayalini kurduğumuz zenginliğı sağlıyor mu? Bir diğeri deyişle, atılan taş (madencilik faaliyeti) örkütölen kurbağaya (doğal ve yerel yaşamın tahribatı) değeriyor mu? Gelin, madenlerin yarattığı zenginliğın izini somut rakamlarda sürelim.^{1,2}

Alamos Gold yetkililerinin Kirazlı madeniyle ilgili yaptıkları açıklamalarda en çok vurgu yaptıkları husus madenin çok kârlı oluşu. Peki tam olarak ne kadar kârlı? Kirazlı madeninin kârlılığını anlamak için farklı madenlerin ons³ başına maliyet rakamlarını mukayese edebiliriz. Eğer Alamos Gold’un fizibilite raporu tutarsa, 373 dolarlık ons başına maliyetle Kirazlı’da altının piyasa değeriinin neredeyse beşte birine çıkarılabileceğini ve böylece tesisin en kârlı altın madeni olabileceğini görüyoruz. Şirketin Çanak kale’deki bir diğeri yatırımı Ağı Dağı Madeni’nin de ons başına 411 dolar maliyetle, Kirazlı kadar olmasa da, dünyanın en kârlı altın maden işletmelerinden biri olması bekleniyor.

Alamos Gold’un Türkiye dışında da birçok maden projesi var, ancak aşağıdaki tablodan da takip edöbileceğimiz gibi bunların hiçbirisi şirketin Çanak kale’deki yatırımlarından beklediğı kârlılığın yanına dahi yaklaşıyor. Bir altın madeninin kârlılığını belirleyen pek çok değışken var. Bunların içinde cevherin kalitesi, çıkarılma kolaylığı gibi teknik etmenlerin yanı sıra devlet payı, işğücü maliyeti, çevresel ve toplumsal tahribatın telafisi için ayrılan meblağların büyüklüğü de var. Kirazlı madenini dünyanın en kârlı madeni yapan tüm bu etmenlerin bir kombinasyonu. Üstelik geçtiğimiz yıldan bu yana altın fiyatlarının dolar karşısında %50’ye yakın bir artış söz konusu. Türk Lirası’nın da güç kaybını tabloya eklediğimizde şirketin kârlılık beklentisinin iyice arttığını düşünmek mümkün. Peki özel şirketler için yarattığımız bu büyük kârlılığın bedeli ne? Bu bedeli ödemeye hepimiz razı mıyız? Bu soruları yeraltı zenginliklerimizle ilgili vereceğimiz kararların parçası hâline getirmek zorundayız.

TÜM MASRAFLAR DAHİL ALTIN ÇIKARMA MALİYETLERİ

	Şirket	Maden	(Dolar/Ons)
Alamos Gold ortalama (2018 4. Çeyrek) ⁴			983
	Alamos Gold	Kirazlı, Çanak kale ⁴	337
	Alamos Gold	Ağı Dağı, Çanak kale ⁴	411
	Alamos Gold	Lynn Lake, Kanada ⁵	745
	Alamos Gold	Mulatos, Meksika ⁵	868
Çalışır durumdaki en kârlı 3 maden (2018) ⁷			
	Polymetal	Svetloye (Rusya)	425
	Kirkland-Lake	Fosteville (Yeni Zelanda)	442
	Polyus	Olimpiada (Rusya)	468
Sektör Ortalama (2018 4. Çeyrek) ⁸			873
Altın Ons Fiyatı (Temmuz 2019)			1.450
Altın Ons Fiyatı (Temmuz 2020)			2.024

1- *Investor’s Guide for Mining Sector in Turkey* (Yatırımcı için Türkiye Madencilik Sektörü Elkitabı), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Ekim 2018, Ankara, mepeg.gov.tr/Dergiler/rehber.pdf
2- “Alamos Gold Inc. Kirazlı Feasibility Study”, s1.q4cdn.com/556167425/files/doc_downloads/2017/JDS.Alamos-Gold.Kirazli-NI-43-101-FS.FINAL.2017-03-31.pdf
3- Bir kütle ölçü birimi. Altın, gümüş, elmas ya da yakut gibi değerli taş ve madenlerin fiyatlarının hesaplanmasında kullanılır. Dünya genelinde bir ons 311 gram saf altın, 1 kilogram ağırlığındaki has altın külçesi 32,15 ons’a karşılık gelir.
4- Alamos Gold, www.alamosgold.com/operations/development-projects/turkish-development-projects/default.aspx
5- Alamos Gold, www.alamosgold.com/operations/development-projects/lynn-lake-canada/default.aspx
6- Alamos Gold, www.alamosgold.com/operations/producing-mines/mulatos-mexico/default.aspx
7- Mining.com, www.mining.com/ranked-top-10-lowest-cost-gold-mines-globe/
8- S&P Global, www.spglobal.com/marketingintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/505204040

666.800.000

DOLAR

Kirazlı madeninin 5 yılda yapacağı toplam hasılat.

479.100.000

DOLAR

Vergiler, devlet payı ve diğeri işletme giderlerinden sonra şirkete kalan tutar.

3.500–9.000

DOLAR

Yıllık lisans harcı ücreti. Bir maden bölgesini işletme hakkını elinde tutan şirketin her yıl bu imtiyaz için ödeyeceğı bedel.

%1–4

Devlet payı oranı. Çıkarılan madenden devlete aktarılacak pay. Bu pay, cevherin miktarına göre %1 ila %4 oranında değışiklik gösterir.

%50

Madenden çıkarılacak altının Türkiye’de işlenmesi durumunda devlet payı üzerinden yapılacak indirim oranı.

%2

Alamos Gold’un Türkiye yatırımlarının en azından %50’si için ödeyeceğı gelir vergisi dilimi. Şirket normal koşullarda Türkiye’de gelir vergisi oranının %20 olduğunu ancak çeşitli vergi indirimlerinden faydalanıp sadece %2 gelir vergisi ödemeyi beklediğini ifade ediyor.

1,4 YIL

Alamos Gold’un Kirazlı madeninde yaptığı tüm masrafları çıkartıp kâra geçmeye başlayacağı süre.

50 YIL

Madencilik lisansları en az 10 yıl için verilir, 50 yıla kadar uzatılabilir.

İnsan Hakları İhlallerinin Şirketlerle Ne İlgisi Var, Bu Devletlerin Sorunu Değil mi?

Özlem Zingil

Devletler, insan haklarına saygı göstermek, onları korumak ve geliştirmekle yükümlüdür. İhlal edilmesi hâlinde de sorumludurlar. İnsan haklarının evrensel standart ve ilkeleri, 2. Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonucu üzerine doğdu. Ancak...

3 Aralık 1984'te Amerikalı Uni-on Carbide şirketinin Hindistan Bhopal'deki ilaç fabrikasından salsınan metil isosiyanat gazı, 18 bin kişinin ölümüne, 550 binden fazla insanın zehirlenmesine neden oldu. *Newsweek* dergisi, çevresel etkileri Çernobil faciasından bile korkunç olan bu kazanın ertesi günü, olay yerini nötron bombası düşmüş gibi sözleriyle tanımlamıştı.¹ Tarihin en ölümcül endüstriyel kazasının göz göre göre meydana geldiği ileri sürüldü. Fabrika bakımsız ve kontrolsüzdü. Yeterli teknolojisi yoktu.

Shell, 1970'lerde Nijer deltasında bulunan Ogoni bölgesindeki petrol arama ve üretim faaliyetlerini yürütmeye başladı. Ancak, daha en başından beri bu faaliyetin Ogoni bölgesine zarar verecek çevresel etkileri olacağı açıkta. Petrol sızıntıları kara ve su kirliliğine neden olacak, bu da geçimleri tarım ve balıkçılığa dayalı bölge halkının ge-

çim kaynaklarına zarar verecekti.

Ogoni bölgesinde yürütülen faaliyetlerin bölge halkının yaşamına olan olumsuz etkisinin gözardı edilmesi karşısında, 1992 yılında Ogoni halkı Nijeryalı yazar, şair ve aktivist Ken Saro-Wiwa'nın öncülüğünde Ogoni Halkının Hayatta Kalma Hareketi (The Movement for the Survival of the Ogoni People – MOSOP) altında bir araya geldi. Ogoni halkı, petrol şirketlerinin faaliyetleri nedeniyle karşı karşıya kaldıkları çevre kirliliğine karşı çıkıyordu. Başşıl protesto gösterilerine başladılar. Shell Nijerya hükümetinden bu gösterilere müdahale etmesini talep etti. Güvenlik güçlerinin her seferinde aşırı güç kullanarak protestoları bastırduğu, kendini tekrar eden bir olay örgüsü ortaya çıktı.² Mayıs 1994'te Ken Saro-Wiwa ile MOSOP'un diğer önderleri tutuklandılar ve 10 Kasım 1995'te infaz edildiler.³

Shell'in faaliyetleri nedeniyle Ogoni halkı 30 yıldan uzun süredir 24 saat yanan gaz alevlerine, hava kirliliğinin neden olduğu asit yağmurlarına maruz kalıyor ve sorunum problemleriyle yaşıyor. Yeraltı suları yoğun olarak kirlenmiş

durumda. Nijer deltası sık sık petrol sızıntılarıyla, sızıntıların neden olduğu kirlilik ve felaketlerle anılıyor. Ayrıca Shell'in, güvenlik güçlerinin başşıl protesto gösterilerine müdahalesinin ağır insan hakları ihlalleriyle sonuçlanabileceğini bilmesine rağmen müdahale talep ettiğine, hatta müdahale edilmesini kolaylaştırdığına dair şirket içi yazışmalar haberlere yansdı.

Tüm bu olaylar ve daha fazlası, şirketlerin faaliyetlerinin de insan haklarını etkileyebileceğini gösterdi ve bu bağlamda şirketlerin faaliyetlerinin doğrudan veya dolaylı olarak neden olduğu insan hakkı ihlallerinden sorumluluğunu tartışmaya açtı.

Dünyada yaşanan tartışmalarla eş zamanlı olarak Bergama'da siyanürlü altın madeninin yaratacağı ekolojik tahribata karşı köylüler direnmeye başladılar.⁴ Köylüler, başşıl gösterileriyle, Türkiye'nin ilk altın madenine karşı uzun soluklu bir mücadele yürüttüler.

Madencilik faaliyetlerinin doğa, yerel halkların yaşamaları, sağlık, çalışma koşulları üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle insan haklarını çeşitli biçimlerde ihlal ettiği kabul

ediliyor. Yerel halkların yerinden edilmesi, çevrenin bozulması ve bunun sağlık, geçim kaynakları, temiz su hakkına erişim üzerindeki olumsuz etkileri, zorla çalıştırılma, güvenlik güçlerinin başşıl toplantılara ve gösterilere müdahale etmesi en sık karşılaşılan hak ihlalleri.

Madencilik faaliyetlerinin insan hakları üzerindeki etkilerini araştıran Latin Amerika'daki Madencilik ve İnsan Hakları Çalışma Grubu (Grupo de Trabajo sobre Minería y Derechos Humanos en América Latina) 9 Latin Amerika ülkesinde Kanadalı şirketlerin yürüttüğü büyük ölçekli 22 maden projesini örnek olarak incelemiştir. İncelediği maden projelerinden hareketle projelerin olumsuz etkileriyle neden olduğu insan hakkı ihlallerinin biçimlerini tespit etmiştir.⁵

- Hava, su ve toprak kirliliği gibi çevresel etkiler,
- Yerel halkların, geçim kaynaklarını olumsuz etkileyecek şekilde yerinden edilmesi,
- Yerel halkların bölünmesine neden olarak sosyal yapının bozulması,
- Maden karşıtı sivil toplum çalışmalarının kriminalize edilmesi; bu kapsamda başşıl protestolara orantısız güçle müdahale edilmesi, hak savunucularının tehdit edilmesi, davalarla karşı karşıya bırakılmaları ve bazı durumlarda öldürülmeleri,
- Gelirlerinin ve geçim kaynaklarının değişmesi sonucunda yoksulluğun artmasıyla kendini gösteren olumsuz ekonomik etkiler,
- Madencilik faaliyetlerinde sağlıksız çalışma koşulları nedeniyle oluşan sağlık problemleri,
- Hileli mülkiyet edinme,
- Yerel halkların haklarının gözardı edilmesi,

- Kültür varlıklarının gözardı edilmesi,
- Faaliyetlerden etkilenen vatandaşların gerçek katılımının sağlanmaması.

Tüm bu olumsuz etkiler, ayrı ayrı hak ihlalidir. Bu ihاللlerden sadece devletler sorumlu değildir. Doğrudan ve dolaylı olarak hak ihallerine neden olan şirketlerin de sorumluluğu vardır.

2011'de Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Konseyi'nin oybirliğiyle kabul ettiği BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, şirketlerin her şeyden önce insan haklarına saygı göstermeleri (yani, insan haklarını ihlal etmemeleri) ve insan hakları konusunda neden oldukları olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için çaba göstermeleri gerektiğini öngörmektedir.⁶ İlkeler, şirketlere faaliyetlerinin insan hakları alanındaki mevcut veya muhtemel etkilerinin değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçları dikkate alınarak bu konuda tedbirler alınmasını içeren ayrıntılı bir inceleme (*due diligence*) yapma yükümlülüğü getirmektedir.

1- Ruggie, J. G. (2013). *Just Business: Multinational Corporations and Human Rights* (Norton global ethics series). WW Norton & Company.
2- Uluslararası Af Örgütü (28 Kasım 2017). "Shell Cinayetlerin Suç Ortacı mı?", amnesty.org.tr/icerik/shell-cinayetlerin-suc-ortagi-mi (Erişim tarihi: Kasım 2019)
3- s.g.e
4- Etilf Ince (13 Aralık 2014). "Bergama Altın Madeni Direnişi: Toprağın Bekçileri", Bianet, bianet.org/bianet/siyaset/160766-bergama-altin-madeni-direnisi-topragin-bekcileri (Erişim tarihi: Kasım 2019)
5- Rapor için bkz. dplf.org/sites/default/files/report_canadian_mining_executive_summary.pdf
6- Bkz. İlke 11. BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri için bkz. ohchr.org/documents/publications/Guidingprinciples-Businesshr_en.pdf
7- Basın açıklaması için bkz. hasankeyfgrisiimi.net/?p=736&lang=tr; Hollanda NCP'sinin nihai bildirisi için bkz. www.oecdguidelines.nl/documents/publication/2018/08/20/fs-fivas-the-initiative-to-keep-hasankeyf-alive-and-hasankeyf-matters-vs-bresser

ŞİKÂYETİM VAR!

BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'nin kabul edilmesinden sonra, İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) da "Çokuluslu Şirketler Rehberi"ni bu doğrultuda güncelledi. Rehber, içeriğinde yer alan ilkeleri desteklemek ve şirketlerin uygun olmayan davranışlarıyla ilgili şikâyetleri ele almak için üye ülkelere ve üye olmayan rehberi imzalayan ülkelere, bir Ulusal İletişim Noktası (NCP) kurma yükümlülüğü getirmektedir. Sanki, sivil toplum kuruluşları ve ilgili şirketin faaliyetlerinden olumsuz şekilde etkilenen bireyler NCP'lere şikâyet başvurusunda bulunabilir.

Türkiye, rehberi imzalamış ve bir NCP kurmuştur. Yakın zamanda Türkiye ile ilgili olarak Hollanda NCP'sine yapılan bir başvuruda, Hollanda NCP'si şirketlerin insan hakları kapsamında yer alan kültür hakkı/kültürel miras ve kültürel mirasın korunması hakkı da dahil olmak üzere, insan hakları üzerinde herhangi bir olumsuz etki meydana gelmesini önlemek maksadıyla yeterli ve ayrıntılı inceleme gerçekleştirmekten sorumlu olduklarını teyit etmiştir. Ancak şikâyet edilen şirketin rehberdeki ilkelere uygun şekilde yeterli ve ayrıntılı inceleme yapmadığını tespit etmiştir.⁷

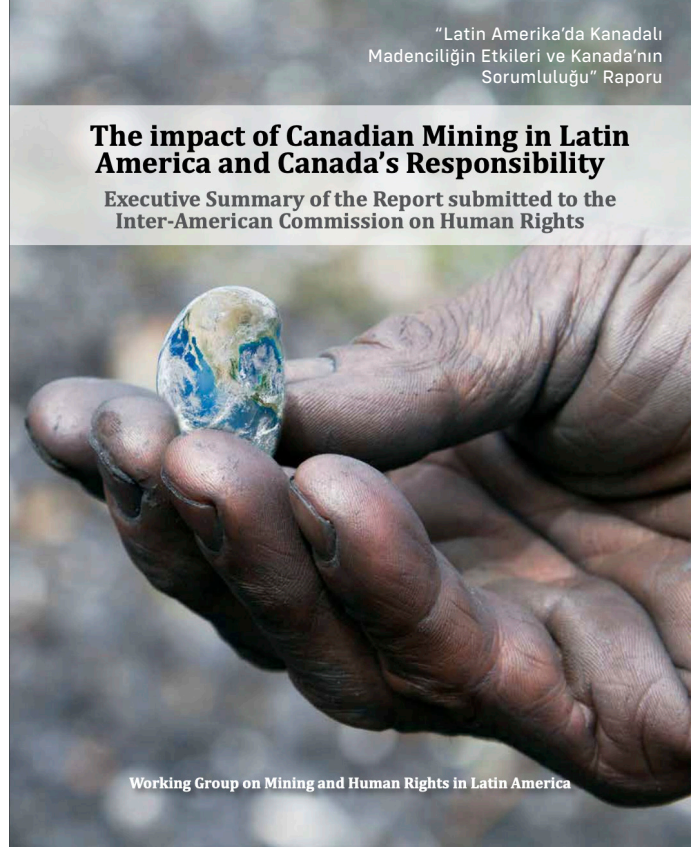
Hasankeyfi Yaşatma Girişimi, Hasankeyf Matters ve Norveçli Uluslararası Su Araştırma Kuruluşu (Foreningen for Internasjonale Vannstudier – FIVAS) yaptığı başvuruda, Hollandalı Bresser şirketinin 15. yüzyılda inşa edilen Zeynel Bey Türbesi'nin taşınmasında aldığı rolle insan haklarını ihlal edilmesine neden olduğunu iddia etmiştir. Bu başvuruyla birlikte ilk defa kültürel miras, bir insan hakkı olarak ele alınmıştır.

Latin Amerika'da Kanada Maden Endüstrisinin Olumsuz Etkileri

Yaşar Adnan Adanalı

Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Hakları Özel Temsilcisi Prof. Dr. John Ruggie'nin 2008 yılında yayımladığı bir rapor, en fazla insan hakları ihlali şikâyeti yapılan sektörün diğer sektörlerle göre %28 daha fazla oranla madencilik olduğunu ortaya koyuyor. 2010'da Latin Amerika'da 7 sivil toplum kuruluşu madencilik sektöründe faaliyet gösteren çokuluslu şirketlerin Latin Amerika'daki eylemlerinin etkisini ve sebep oldukları insan hakları ihlallerini değerlendirmek ve birlikte stratejiler geliştirmek için Madencilik ve İnsan Hakları Çalışma Grubu'nu kurar. Çalışma Grubu, Kanadalı madencilik şirketlerinin bölgedeki yoğun faaliyetlerini tespit eder. Bu şirketlerin 9 ülkedeki 22 madencilik projesini araştırarak bu faaliyetlerin etkilerine, insan hakları ihlalleri örüntüsüne, ev sahibi ülkelerin durumlarına ve Kanada'nın devlet politikalarına dair eğilimleri ortaya koyar.

Hazırladıkları "Latin Amerika'da Kanadalı Madencilğin Etkileri ve Kanada'nın Sorumluluğu"¹ başlıklı raporu okuyunca neden Türkiye'de de bir Kanadalı maden şirketinin çevresel yıkımla gündem olduğunu anlamak mümkün. Madencilik sektörünün Kanada için stratejik önemi var. Dünyadaki madencilik şirketlerinin %59'u Toronto Borsası'na kotalı. 2012 yılında Toronto Borsası'nda işlem gören madencilik şirketlerinin yaklaşık olarak yansı Kanada dışında faaliyetlerde bulunuyordu. Latin Amerika'daki madencilik faaliyetlerinin %50 ila %70'i Kanadalı şirketlerin kontrolünde.

Kanada Maden Endüstrisinin Olumsuz Etkileri

Çevresel etki

Maden sektörü başta su kaynakları olmak üzere havanın ve toprağın kirlenmesine yol açıyor. Orman-sızlaşmaya neden oluyor. Birçok canlının doğal yaşam alanlarını yok ediyor.

Zorla yerinden etme

Büyük ölçekli maden projeleri yerel halkın sosyal yapısını ve yaşam biçimini bozuyor, insanları yerlerinden ediyor.

Projelerin etkinliği için doğrudan şirketlerin planlayıp yönettiği zorla yerinden etmeler sözkonusu. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporlarında madencilik faaliyeti sebebiyle zorla yerinden edilme olup olmayacağının belirlenmesi gerekiyor.

Suyun kirlenmesi, tarım ve hayvancılığın toprak, hava ve su kirlenmesi sonucunda olumsuz etkilenmesi gibi maden projelerinin çevresel etkileri kaynaklı zorla yerinden edilmeler de görülmüyor. Şirket baskısıyla küçük ölçekli madencilğin büyük ölçekli madencilikle yer değiştirmesi sebebiyle zorla yerinden edilmeler de bir başka kategori.

Yerel halkın bölünmesi ve sosyal dokunun parçalanması

Rapor, yerel halkın bütünlüğünü bozan farklı etkenleri tespit ediyor. Proje lisans sahiplerinin projeden olumsuz etkilenen yerel toplulukların üyeleriyle anlaşmalar yapması; yerel toplulukların geleneksel/kolektif temsiliyetlerini yok sayan anlaşmalarla onların politik ve kurumsal temsiliyetlerini dağıtmak; istihdam ve zenginlik vaadi; kamulaştırma yoluyla mülkiyetlerin düzensiz el değiştirmesi gibi taktiklere "halkı bölmek ve süreci yönetmek" için sıkça başvuruluyor.

Toplumsal muhalefetin suçlaştırılması

Protesto, madencilik faaliyetinin engellenmeye çalışılması, yol kesmeler gibi toplulukların kendilerini ifade edebilecekleri ve görünür-lüklerini artıracakları doğrudan eylemler, yok sayılan yerel halkın baş vurmak zorunda kaldığı yöntemler arasında. Ancak yerel halk protestoyla haklarını savunmaya çalıştıkları için suçlaştırılıyor; şiddet, tehdit ve baskılara maruz kalıyor; hak savunucuları ciddi yaralanmalar ve ölümlerle sonuçlanan saldırıların hedefi oluyor.

Olumsuz ekonomik etkiler

Geçim kaynaklarının değişimi sonucunda artan yoksulluk öne çıkan olumsuz ekonomik etkiler arasında. Maden şirketleri istihdam sağlamak, refah artışı gibi cazicedici vaatlerle maden bölgelerinde yaşayan toplulukları etkilemeye çalışıyor. Ancak bu vaatler gerçekleşmiyor, proje sonrası sosyo-ekonomik göstergeler ya değişmiyor ya da daha kötü bir hâl alıyor. Ayrıca üstünci bir yaklaşımla, bölgede yaşayan topluluklara hayır işiymiş gibi yapılan yardımlar yoksulluk ve kınlanlık gibi toplumsal sorunlara sürdürülebilir bir çözüm üretmekten uzak. Tam aksine yarattığı bağımlılıkla eşitsiz güç ilişkilerini kalıcı hâle getiriyor.

Maden işçileri ve proje karşıtlarının ölümleri

Gerçek sayıları çok daha yüksek olabileceği bilgisiyle birlikte raporda incelenen 10 projede en az 25 ciddi yaralanma ve 23 cinayet kayda geçmiştir. Bunların tamamına yakını cezasız bırakılmış. İş cinayetlerinde ölenlere ve yakınlarına herhangi bir tazminat sağlanmamış. Bu 10 vaka Meksika, Kolom-

biya, El Salvador, Honduras ve Guatemala'daki madenlerde gerçekleşmiş. İnsan hak ihlalleri: •Kurbanlar madencilik faaliyetiyle alakalı bir inceleme ve kamuoyuyla bilgi paylaşımında bulunduktan sonra, • Protestolar sırasında, • Maden şirketlerini koruyan devlet kolluk kuvvetlerinin uyguladığı şiddet sonucunda gerçekleşmiş. Kanada'nın bu ülkelerde bulunan dış temsilcilikleri şiddet eylemleri rapor edildiğinde herhangi bir harekete geçmemiş.

Sağlık üzerinde olumsuz etkiler

Raporda ele alınan vakalarda madencilik faaliyeti sırasında veya sonucunda ortaya çıkan su, hava ve toprak kirliliği sebebiyle halk sağlığının olumsuz etkilendiği vurgulanıyor. Maden bölgelerinde yaşayan sağlığını kaybetmiş insanlar, büyük ölçekli maden projeleri öncesinde tecrübe etmedikleri semptomları aktarıyor.

Kanada maden endüstrisinin olumsuz etkileri ve insan hak ihlalleri karşısında Latin Amerika'da yerel topluluklar ve sivil toplum örgütleri farklı stratejilerle maden karşıtı mücadelelerini sürdürüyor. Bunlar arasında: • Kendi ülkelerinde, uluslararası mahkemelerde ve Kanada'da hukuki süreçleri işletmek, • Doğrudan eylemler ve protestolar organize etmek, • Bilimsel araştırmalarla madenlerin etkilerini ortaya koymak, • Maden projeleriyle ilgili kararlara katılmaq için talepte bulunmak, • Toplumsal farkındalığı artırmak için eğitim faaliyetlerinde bulunmak, • Yerel yönetimlere aday çıkarmak da dahil kurumsal siyaset içinde yer almak, • Yerel halkı ekonomik olarak güçlendirecek alternatif kalkınma projelerini başlatmak, • Direniş günlük hayatı politikleştirerek sürdürülebilir kılmak, • Kimlik siyasetiyle bölünmüş toplulukları maden karşıtlığında bir araya getirmek, • Yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası ölçeklerde ağlar kurmak gibi toplumsal mücadele yöntemleri yer alıyor.

1- Working Group on Mining and Human Rights in Latin America (2014). "The impact of Canadian Mining in Latin America and Canada's Responsibility." dplf.org/sites/default/files/report_canadian_mining_executive_summary.pdf

Türkiye Madencilik Mevzuatı Zaman Çizelgesi

Sinan Erensü

1861

Maden Nizamnamesi kabul edildi. İlk kez arazi sahipliğinden bağımsız maden işletme hakkı tanımlandı, yabancıların madenlere hissedar olabilecekleri kabul edildi.¹

1870

Maden Nizamnamesi'nde değişiklik yapıldı. Yabancıların bizzat maden işletebileceği kabul edildi.

1906

Maden Nizamnamesi yenilendi. Yabancılara süreyle maden işletme hakkı tanındı. 1911'de yabancıların madencilikteki payları %65'e kadar çıktı.²

1926

Maden Nizamnamesi'nde değişiklik yapıldı. Madencilik yapacak işletmelere şirket payının "en az %51'inin Türk vatandaşına ait olması" koşulu getirilerek, sektördeki yabancı payının azaltılması hedeflendi.

1935

Maden Tetkik Arama Kurumu ve Etibank kuruldu. Devlet işletmeci ve yatırımcı olarak maden sektörüne girdi.

1936

Madenlerin devletleştirilme işlemleri başlatıldı.

1937

Yürürlüğe konulan Orman Kanunu'nun 24. Maddesi'ne göre "Devlet ormanlarının sınırları içinde maden araştırmak için Ziraat Vekâletinden (dönemin Tarım Bakanlığı), taş ocakları araştırmak için de orman idaresinden izin almak şartı" getirildi.³

1954

6309 sayılı Maden Kanunu yürürlüğe girdi. Kanun ile madenlerin devlet eliyle geliştirilmesi esası terk edildi, özel ve kamu girişimlerinin eşit haklara sahip olacakları hükmü getirildi.⁴

1956

Yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 16. Maddesi ile maden izinlerine yeni düzenlemeler getirildi. Orman idaresi, alınacak izinlerde tamamen saf dışı bırakılarak yetkili kurum Ziraat Vekâleti olarak gösterildi. 2004 yılına kadar bu uygulama devam etti.⁵

1979

9 adet bor, 6 adet asfaltit, 79 adet linyit ve 84 adet demir sahasının işletilmesi, özel sektörden alınarak devlete verildi.⁶

1980

2172 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun'a ilişkin işlemler durduruldu.⁷

1983

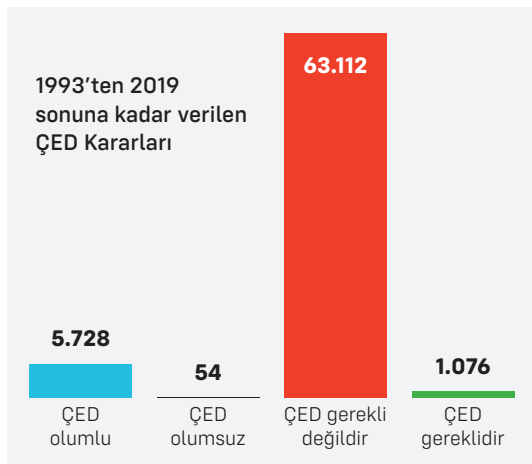
Yürürlüğe giren 2840 sayılı kanunla "2172 sayılı kanunun iptali ve evvelce kamulaştırılan maden sahalarının sahiplerine iadesi" kararlaştırıldı.⁸

1985

3213 sayılı yeni Maden Kanunu yürürlüğe girdi. Yabancı sermayeli şirketlerin maden ruhsatı almasının önü açıldı.

1993

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yayımlandı. Yönetmeliğin yayımlandığı 1993'ten 2019 sonuna kadar 63.112 adet "ÇED gerekli değildir" kararı alındı.

Fotograf: Bergama Çevre Platformu

2001

Eurogold Şirketi Bergama-Ovacık'ta ilk altını çıkarttı.

2004

3213 sayılı Maden Kanunu'nda, esaslı değişiklikler yapıldı.

Kıyı, sit ve orman alanlarında izne tabi olan madencilik, yönetmeliğe bağlanarak kolaylaştırıldı. Madencilik faaliyet alanı genişledi, her yer madencilik yapılabilecek hâle geldi.

5177 sayılı torba kanunun 3. ve 34. maddeleriyle yapılan değişiklik kapsamında devlet ormanları içinde maden arama ve işletme izinlerinde Orman Kanunu neredeyse tamamen saf dışı bırakıldı.

Maden Kanunu'nun 7. Maddesi'nde yer alan "bakanlıkların görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir" ifadesiyle orman alanlarında ve daha birçok alanda yapılacak madencilik faaliyetlerinde, çevresel etkinin değerlendirilmesi, gayrı sıhhi müesseselerle ilgili hususlar dahil olacak şekilde faaliyetlerin yürütüleceği esasların belirlenmesinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı yetkili kılındı. Çevre ve Orman Bakanlığı (günümüzde Orman ve Su İşleri Bakanlığı) sadece görüş alınacak bir kurum hâline getirildi.⁹

5403 sayılı Mera Kanunu'nda yapılan değişiklikle meralarda da madencilik yapılması kolaylaştırıldı.

Maden sahalarını faaliyete açma görevinin çevre koruma sorumluluğuna üstünlüğü fiilen kabul edilmiş oldu.

2007

Mart 2007'de yayımlanan Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik ile orman alanlarında maden izinlerinin önü açıldı. Bu değişiklikler Nisan 2007'de Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği değişikliğine de aktarıldı.¹⁰

2009

2004 tarihli Maden Kanunu değişikliklerini Anayasa Mahkemesi (AYM) kısmen iptal etti. Devletin koruma görevine atıf yapılan kararında AYM kıyı, sit ve koruma alanlarında yapılacak madenciliğin yönetmelikle düzenlenemeyeceğine hükmetti.

2010

AYM'nin iptalini takiben Maden Kanunu'nda kapsamlı değişiklikler yapıldı. 2004 değişikliğinin özü korundu. AYM iptal kararına konu koruma alanlarında madencilik esasları yönetmelik yerine yasada tanımlandı.

2011

ÇED Yönetmeliği'nde değişiklik yapıldı. Maden arama faaliyetleri ÇED kapsamı dışına alındı.¹¹

2012

Zeytinciliğin ıslahına dair yönetmelikte değişiklik yapıldı. 25 dekar büyüklüğün altındaki zeytinlik alanlar "zeytinlik saha" tanımını dışına çıkarıldı ve bu alanların etrafının yapılaşmasının önü açıldı.¹²

2013

Çanakkale İdare Mahkemesi, il sınırları dahilinde, aralarında Doğu Biga Madencilik'in de bulunduğu 6 altın ve gümüş işletmesi için yürütmeyi durdurma kararı verdi. Çanakkale Çevre Platformu, Ziraat Mühendisleri Odası ve çok sayıda yerel çevre örgütünün açtığı davaları haklı bulan mahkeme, ÇED raporunun yeterli inceleme yapılmadan hazırlandığı ve çalışmaların bir bütünlük içerisinde incelenmesi gerektiğine kanaat getirdi, zeytincilik yönetmeliğindeki değişikliğin de yürütmesini durdurdu.¹³

Atikhisar Barajı, Çanakkale
Fotograf: Volkan Işıl

2014

Alamos Gold Kirazlı madeni "ÇED olumlu " kararı aldı.

2015

İşletme için aranan ekonomik cevher olma şartı kaldırılarak her maden ekonomik sayıldı ve işletmeye açılması kolaylaştırıldı.

Soma ve Ermenek felaketlerini takiben madenlere daimi nezaretçi getirildi. Ancak işletmeciyeye bağlı çalışacak olan nezaretçilik müessesesinin etkinliği tartışıldı. Böylece toplumsal ve ekolojik maliyet ne kadar yüksek olursa olsun, madencilik yapılması gereken bir faaliyet olarak tanımlanmış oldu.

2017

3213 sayılı Maden Kanunu'nun 9. Maddesi'ne eklenen düzenlemeyle ağaçlandırma ve arazi izinleri alınırken toplanan bedellerde indirimler yapılarak madencilik maliyetleri düşürüldü.¹⁴

Danıştay Artvin Cerattepe'de "ÇED olumlu" kararını onayladı. Böylece maden işletmesinin önü açıldı.

Alarko ve Cengiz Holding'e ait Cenal Karabiga termik santrali tam kapasite üretime geçti.¹⁵

"ÇED olumlu" karar sonrası Yeşil Artvin Derneği'nin Artvin'deki basın açıklaması, Temmuz 2017

2018

Maden Kanunu'nda Kanun Hükmünde Kararname yoluyla değişiklikler (KHK 700 ve 703) yapıldı. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine uyum için Bakanlar Kurulu yetkileri Cumhurbaşkanlığı'na devredildi.

Kirazlı Madeni, Fotograf: Volkan Işıl

2019

Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in soru önergesine yanıt veren Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez, Türkiye'de 118 yabancı firmaya ait 593 maden ruhsatı bulunduğunu açıkladı.¹⁶

7164 sayılı Maden Kanunu yürürlüğe girdi. Madencilik yapacak şirketlerin statüsünde "madencilik yapabileceği" ifadesinin yazılı olma şartı kaldırıldı. Madencilik teşvikleri artırıldı, devlet hakkı payı azaltıldı.

Maden rezervlerinin parçalara ayrılmadan bütün olarak kullanılacağı "havza madenciliği" uygulamasından uzaklaşıldı, maden sahalarının parçalanarak ruhsatları bölmenin altyapısı hazırlandı.

Maden Kanunu kapsamında oluşturulan "kurul" kaldırılarak, kurulun yetkileri Bakanlığa devredildi.

Alamos Gold'un Kirazlı işletmesi için ruhsatı yenilenmedi. Şirket faaliyetlerini durdurdu. Doğu Biga Madencilik Twitter'dan yaptığı açıklamada, Kirazlı Altın Madeni Projesi'nin 2021 yılında faaliyete geçeceğini iddia etti.¹⁷

1- Keskin, Ö. (2011) Osmanlı Devleti'nde Maden Hukukunun Tekâmülü (1861-1906). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 29, s. 125-148.

2- Tamzok, N. (2005) Madencilik Politikası ve Maden Hukuku. Maden Mühendisliği El Kitabı, Bölüm 1, TMMOB Maden Mühendisleri Odası.

3- A.g.y.

4- A.g.y.

5- Birben, Ü. ve Gencay, G. (2018) Türkiye'de Devlet Ormanlarında Verilen Maden İzinleri ve Rehabilitasyon Hukuksal Süreci (Bartın Orman İşletmesi Örneği).

6- A.g.y.

7- A.g.y.

8- A.g.y.

9- Birben, Ü. ve Gencay, G. A.g.y.

10- Altınok, E. B. (2010) "Maden Yasası Nereye?" *karasaban.net/maden-yasasi-nereye-emre-baturay-altinok/*. Erişim tarihi: Mart 2020.

11- Şahin, Ü. (2011) "Petrol ve Maden Aramalarına ÇED Muhafiyeti" *yesilgazete.org/blog/2011/07/01/petrol-ve-maden-aramalarına-ced-muafiyeti/*. Erişim tarihi: Mart 2020.

12- *Radikal* (2012) "Çanlar Kaz Dağları, Kaş ve Kalkan için Çalıyor". *radikal.com.tr/turkiye/canlar-kaz-daglari-kaş-ve-kalkan-icin-caliyor-1087466/*. Erişim tarihi: Mart 2020.

13- Gezen, B. ve Küçükkuru, E. (2013) "Çevrecilerin Kazdağı Zaferi" *hurriyet.com.tr/eg/cevrecilerin-kazdagi-zaferi-25340562* Erişim tarihi: Mart 2020.

14- Bkz. Maden Kanunu: mevzuat.gov.tr/Mevzuat/Metin/1.5.3213.pdf

15- Bkz. *enerjiatlası.com/komur/cenal-karabiga-termik-santrali.html*

16- *Evrensel* (2019) "Ömer Fethi Gürer: Maden kanunu 15 kez kimler için değişti?" *evrensel.net/haber/373679/omer-fethi-gurer-maden-kanunu-15-kez-kimler-icin-degis-ti?* Erişim tarihi: Mart 2020

17- *BBC News* (2019) "Kaz Dağları: Alamos Gold'un ruhsatı yenilenmedi, faaliyetler askıya alındı" *bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50045879*. Erişim tarihi: Mart 2020.

Alamos Gold Kirazlı'yı Dünya Kamuoyuna Nasıl Anlatmıştı?

Altamex Gold CEO'su John McCluskey Çanakakale'de Su ve Vicdan Nöbeti'nin başladığı 2019 yazı ortalarına kadar birçok kez ekran karşısına geçmiş, Türkiye'deki faaliyetlerine dair çeşitli açıklamalarda bulunmuştu. Bu açıklamaları dikkatlice okuduğumuzda Çanakakale'de çıkarılmak istenen cevherin piyasa değeri, şirketin Çanakakale maden sahalarına yönelik ilgisinin sebebi, şirketin Türkiye bürokrasisiyle tecrübesi ve risk algısı hakkında zihin açıcı ipuçlarına ulaşabiliyoruz.

Sinan Erensü

TARİH: 1 Mart 2012
KİM: CEO John McCluskey
KANAL: Bloomberg

İnanılmaz hızlı büyüyen bir şirkettiz. Piyasa değerimiz 30 milyondur. 15 milyar dolara yükseldi ve şu anki projelerimizi de hesaba katarsak 180 bin ons altın olan üretim kapasitemizi (bir yıl içinde) 400 bin onsa çıkarabileceğimizi söyleyebiliriz. Türkiye'deki yeni sahamızı ocak sonunda temin ettik. Şimdiden birkaç yüz milyon ons potansiyel görüyoruz. Buna çok hızlı bir biçimde bir milyon ons daha ekleyebileceğimiz düşünürüz. (...) İnşaat ve izin meselelerini göz önüne aldığımızda üç yıl sonra üretime başlayabileceğimizi düşünüyoruz.

Kredi ihtiyacımız yok. Kasasından 150 milyon dolar nakit bulunan ve sürekli nakit yaratan bir şirkettiz. Dolayısıyla inşaatımızın tamamını kendi özkaynaklarımızla tam karşılayacağız. Altın fiyatları şu an sabit seyreliyor. Ne yönde devam edeceğini tahmin etmek kolay değil, ancak altın fiyatlarını yukarı çeken etkenler ortadan kalkmadıkça altının da yönünün uzun vadede yükseliş yönünde olacağını düşünebiliriz.

Kuzey Amerika'nın en düşük giderle çalışan altın üreticisiyiz. Örneğin bağımsız araştırmalar Mulatos (Meksika) maden işletmemizin üretim maliyetinin ons başına 275 dolar olduğunu gösteriyor. Bu oran, cevherin daha verimli kısmına ulaştığımızımda 200 doların da altına düşecek. Siyanür kullandığımız mevcut

teknikler çok verimli, keza Mula-
tos'taki cevherin doğası da öyle.
Türkiye madenimiz (Kirazlı) daha
da avantajlı olacak. Daha basit bir
metalurji gerektiriyor ve fizibilite
raporları da çok iyi görünüyor.

Birkaç sebepten dolayı Türkiye’de çalışmaya karar verdik. Öncelikle, piyasanın Türkiye’den riskliliğini yanlış değerlendirdiğine inanıyoruz. Dolayısıyla (aldığımız maddenler) çok cazip fiyatlarla satışa çıkmıştı. Örneğin biz bu cevherleri yaklaşık olarak ons'u 40 dolara satın aldık. Altın cevherini Meksika'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde yahut Kanada'da bu fiyata satın alamazsınız. Peki bu avantajı, Türkiye’de almak zorunda kaldığımız riske göre nasıl değerlendirebiliriz? Sahaya inip meseleyi dikkatlice değerlendirmeye başladığımızda, Türkiye’de önümüzde “hosgeldiniz” paspası serildiğini fark ettik. Yabancı yatırımcının ve yabancı maden şirketlerin gelmesini ve hemen işe koyulmasını istiyorlar. Dolayısıyla, Türkiye’de piyasanın görmezden geldiği çok büyük bir fırsat gördük.

Kaynak: [youtube.com/watch?v=CWm5SZECDiA](https://www.youtube.com/watch?v=CWm5SZECDiA)

TARİH: 6 Ocak 2017
KİM: CEO John McCluskey
KANAL: Bloomberg
Businessweek

Kirazlı maden çıkarmak için çok uygun bir bölge. Mükemmel bir altyapısı var; yolları, elektriği ve çalışanların kalabileceği küçük kasabaları mevcut. Meksika'daki

maden alanlarımıza kıyasla Kı-
razlı işletmesi çok daha kolay bir
işlemdir. İzinler açısından durum
şu: Bu bölgede orman izniniz ol-
madan madencilik yapamazsınız.
Orman iznini aldığınızda projenin
geçilişi bakımından önemli son
adımla da atmış oluyorsunuz. Mer-
kezi hükümet ihtiyacımız olan her
izni bize sağladı. Bir sonraki adım
ise valilikten alacağımız imar izni,
onun da çok yakın zamanda çık-
masını bekliyoruz.

Türkiye'deki üç proje alanımızda toplam 3 milyona ons altın tabii vaziyette bekliyor. Hepsini üretme geçtiğinde, ki hepsinin aynı anda çalıştığı bir dönem olacak, yılda 300.000 ons altın üretiyor olacağız. Şu anda yıllık toplam kapasitemizin 400.000 ons olduğunu düşünecek olursak bu çok ciddi bir artışa tekabül ediyor. Üstelik bunlar sektördeki iyi projeler arasında yer alıyor. Fizibilite çalışmaları, örneğin Kirazlı'da, %40'lık bir içsel getiri oranı yakalayabileceğimizi gösteriyor. Bu altın madenciliği piyasasında çok nadir bulunan bir arandır. Bugünlerde %12 ile %15 civarında getiri oranı olan projeler

Türkiye'deki projelerimizde ilgili herhangı bir risk olduğuna inanmıyoruz. Türkiye fazlasıyla yatırımcı dostu bir ölke. Burada maden şirketlerinin yatırımlarını ısıya almaya neden olacak gelişmeler olmuyor. Diğer siyasi gelişmeler de farkındayız, onları da hesaba katıyoruz. Ancak büyük projelerimiz sınır hatlarından, bizim şehirlerden uzak, ölkenin sakin bir köşesinde. Bilirsiniz, madencilik için uygun, tepelerin arasında saklanmış, ölkenin uzak bir ucunda sakin küçük bir yer.

Suriye İç Savaşı'ndan dolayı Türkiye kimi risklere daha açık gibi görüyor, ama terör dünyanın her yerinde sorun. Türkiye'ye

yaptığımız yatırım kısa vadeli bir yatırımdır değil. Üretim kapasitemizi dikkate alacak olursak önümüzdeki 10-15 yıl Türkiye’de olmayı planlıyoruz. Risk bağlamında konuşacak olursak ben madencilik faaliyetinin kendisine, işin yapılmasına dair riskleri daha çok önemsiyoruz. İki açıdan da baktığımızda, projemiz çok sağlam ve en başından beri arkasında kuvvetli bir hükümet desteği var. Böylesi bir proje için çok iyi bir iklim ve altyapımız var. Bu yüzden ben bölgedeyiz ve projeye dair çok iyi hissediyoruz.

Kaynak: bloomberg.com/news/videos/
2017-01-05/alamos-ceo-long-term-commit-
ment-to-turkey-projects

TARİH: 13 Ağustos 2018
KİM: CEO John McCluskey
KANAL: BNN Bloomberg

Son 9 yılda Türkiye’de yaklaşık 100 milyon dolar yatırım yaptık. Kırazlı aramasında çok başarı- lı olduk. Mütevazı bir yatırımla başladığımız ilk kazıda yaklaşık 3 milyon onsluk (piyasa değeri yaklaşık 4,4 milyar dolar) altın bulduk. Bu işin katma değeri de bu. Yaklaşımımız oldukça güve- nilir. Çok mütevazı bir sermaye yatırımla ilk madenimiz yol- da. Maden işindeyseniz uzun vadeli düşünmeniz gerekiyor. Biz 2009’dan beri Türkiye’deyiz. İlk projemize 2010’da başladık. 2020’ye kadar üretime başladığı- mızı göremeyeceğiz. Ama o nok- tadan sonra da önumüzde 15 yıllık bir üretim süreci olacak.

Soru: Türkiye'nin talihsizliğine sevinmezsiniz sanırım ancak, içinden geçtikleri döviz krizi sayesinde orada iş yapmak (sizin için) iyice ucuzlamıştır diye düşünüyorum.

Kirazlı'da fizibilite çalışması yaptığımızda 1 dolar 2,9 liraydı, şimdi ise 7 liranın biraz altındı. Bunun sermaye giderlerimiz üzerinde ciddi bir etkisi olacak, keza inşaat malzemelerimizin %65'i Türk lirası üzerinden. Bunun bize belli ölçüde bir faydası olacak. Diğer taraftan ise çok yüksek bir enflasyon oranı söz konusu. Zaman içinde enflasyon bu kazanımların kısmını geri alacak. Haliyle istikrarı volatiliteye tercih ederiz.

Soru: Maaş ödemelerinin ne kadarı dolar, ne kadarı lira ile yapılacak peki?

Maas ödemelerinin tamamı Türk lirası ile yapılacak; yabancı çalışan istihdam etmiyoruz. Zaten de bir taşeron işletecek zaten. Türklerin çok iyi yaptığı şeylerden biri, hatta bu konuda dünyanın en iyilerindenler, kazmak, hafriyat ve taşları bir yerden bir yere taşımaktır. Dünyada onların tecrübesine erişebilen çok az ülke bulabilirsiniz. Kendi ekipmanları var ve bunları Türkiye'de üretiyorlar.

Kaynak: bnnbloomberg.ca/video/alamos-gold-confident-in-turkish-mine-plans-amid-u-s-threat-1460282

TARİH: 22 Mayıs 2019
KİM: CEO John McCluskey
MECRA: Kanada Madencilik
Sempozyumu, Londra

Türkiye'deki işlerimizden konuştuk. Aslında Türkiye'de çok yorulduk ve çok büyük bir engelle karşılaştık. İznileri alamayacağımız düşünülmüyordu, ama hepsini sorunsuzca elde ettik. Çevre Etki Değerlendirmesi izni, orman izni ve işletme ruhsatı, şu anda hep elimizde. Fotoğrafta temmuz ayında itibaren kazmaya başlayacağımız bölgeyi görüyorsunuz. Buradaki ağaçlar aldığımız orman izniyle geçen yıl temizlendi. Aşağıdaki fotoğrafa Devlet Su İşleri'yle ortak geliştirdiğimiz büyük bir su rezervuarı. Bu, Türkiye hükümetinin bir rezervuar oluşturmak için giriştiği kamu-özel ortaklığı. İnşaat çok iyi ilerliyor ve rezervuarın sonbahar yağmurlarının başlayacağı eylül ayına yetişmesi ve böylece 2020'nin ikinci yarısı başlayacağımız operasyon için bolca su tutması bekleniyor.

Projenin %44 içsel getiri oranı var. Ancak biz bu hesaplamaları yaparken dolar 3 lirayı, simdi 6 lira. Dolayısıyla inanılmaz hesapları bir projeden bahsediyoruz. Çiğnakkale'deki her bir projemizin yaklaşık üç yılında yıllık 100 milyon nakit girişi ciro getirmesini bekliyoruz. Proje bir buçuk yıl içinde kendini geri ödeyecek. Fevkalade istisnai bir proje. Türkiye'yi riskli buluyor olmanız da, ki ben böyle düşündüm - sanırım, böyle avantajlı rakamlara başka yerde denk getmek ger-

çekten güç. Bu projeye devam ederek çok doğru bir iş yaptığımızı düşünüyoruz.

Kaynak: [youtube.com/watch?v=icZHzPy61-A](https://www.youtube.com/watch?v=icZHzPy61-A)

Temmuz 2019'da Kirazlı Maden Sahası'nda, ÇED raporunda kesilmesi öngörülen ağaç sayısının daha fazla ağacın kesilmesiyle Kaz Dağları bölgesindeki madencilik faaliyetleri yeniden gündeme gelmiş, kamuoyunun, toplumsal muhalefeti ve çevre örgütlerinin gözleri bir kez daha Kaz Dağları'na çevrilmişti. Çeşitli gazetelerin köşe yazılarında ve sosyal medyada bir taraftan Kanadalı maden şirketi Alamos Gold'un Türkiye'deki iştiraki Doğu Biga Madencilik'in Kirazlı'da kaç ağaç kestiği tür-
lü yöntemlerle hesaplanmaya çalışılırken, diğer taraftan Kaz Dağları'nda başka hangi maden şirketlerinin varlık sürdürdüğü üzerine çeşitli haberler yapıldı.

Ağrı, Diyarbakır, Gaziantep, Ağrı Dağı, Terziler, Havran gibi Kaz Dağları bölgesinin çeşitli noktalarında TUMAD, Teck Madencilik, Bahar Madencilik, Karaman, 3S, Alacer Gold'un da aralarında bulunduğu yerli ve yabancı maden firmalarına ruhsat verildiği haberleri kamuoyunun gündemine oturdu. Fakat bölgede toplam kaç adet maden ruhsatı var, ruhsat alanları ne-

maden ruhsatların hangi grup madene ait olduğu, ruhsatın hangi aşamada olduğu, maden ruhsat alanlarının toplam büyüklüğü, hangi kişi ya da kurumların ruhsat sahibi olduğu bilgilerinin erişilebilir olmaması ve bu bilgilerin tutarlılık göstermemesi Kaz Dağları Maden Ruhsat Alanları Haritası'nı yapmamızın itici gücü oldu. Araştırmaya başlarken yol açıcı amacımız Kaz Dağları bölgesi ve yakın çevresinde yer alan siyanür liçi yöntemiyle ayrıştırılan altın ve gümüşün de içinde bulunduğu 4. grup maden ruhsat alanlarını coğrafi olarak haritaya işlemek, Çanakkale ilinde Kaz Dağları bölgesinde bulunan ve yapılması planlanan termik santrallerle¹ beraber maden ruhsat alanlarının, millî parkları su tutma havzaları, gen koruma alanları (Göknar, Kızılçam, Kaşarçam, Kestane, Meşe, Kayın) ve tohum meşçeresi Dağınık ile ilişkisini görmek ve göstermekti. Bir taraftan bu ilişkiyi açığa çıkarırken diğer taraftan bölgede planlanan enerji ve maden projelerine karşı yükselen toplumsal muhalefeti de haritada görünü-

kılmak istedik. Haritada 4. grup maden alanlarını göstermemizin nedeni bölgede genellikle ruhsat alınmadık maden grubunu 4. grup madenler olması; yani bir başka deyişle bölgede madencilğin yapıldığı baskın maden grubunu 4. grup madenlerin oluşturmasıdır. Peki Kaz Dağları bölgesindeki 4. grup maden ruhsatlarının izin nasıl sürebildi?

Maden ruhsatlarının bilgisi-
ne ulaşmak amacıyla öncelikle
e-devlet üzerinden CİMER'e
4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı
Kanunu gereğince Bilgi Edinme
Başvurusu'nda bulunduk. Baş-
vuruda Çanakkale ve Balıkesir
illerinde yer alan 4. grup maden-
lerin arama ve işletme ruhsatları
hakkında,

- 1- Ruhsatların il, ilçe, köy bilgileri,
- 2- Madenin hangi aşamasında dair ruhsat verildiği (örn. arama, işletme),
- 3- Maden adı,
- 4- Ruhsat sahibi,
- 5- Ruhsat süresi bilgilerini talep ettik.

Bu başvurudaki sorularımızın cevabını alamadık. Bunun üzeri-

ne, Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün (MAPEG) 2017 yılına kadar arşivi tutulan belgelerden oluşan “Duyurular” bölümünü inceleyerek Balıkesir ve Çanakkale illerine ait ruhsatları tespit ettik. Belirlenen ruhsatların sicil ve/veya erişim numaralarını

–devlet Ruhsat Yürürlük Tarihleri” başlıklı Sorgulama³ adresinden sorgulama yapabilmek için kullanıcı adı ve şifre ile giriş yapılabilmektedir. MAPEG’in yanı sıra e-Maden (Elektronik Madencilik İşlemleri Yönetim Bilgi Sistemi) üzerinden 2017-2019 yılları arasındaki maden ruhsatlarının Ruhsat Sahaf Sorgulaması talep ederek harıyatı geliştirmek. Maden ruhsatlarına dair MAPEG ve e-Maden üzerinden edindiğimiz bilgiler, ruhsat alanlarının büyüklüğü, bulunduğu il ve ilçe bilgisi, ruhsat safhası ve yürürlük tarihleridir. Ruhsat alanının koordinat verilerine ulaşamadığımız için maden alanlarının harita üzerinde gerçek yerlerine işaretleyemedik. Koordinat verilerini elde etmenin yolu ise e-Maden üzerinden “güncel alan sorgulama”⁴ işlemi talep ederek belirli bir ücret karşılığında bu verileri satın

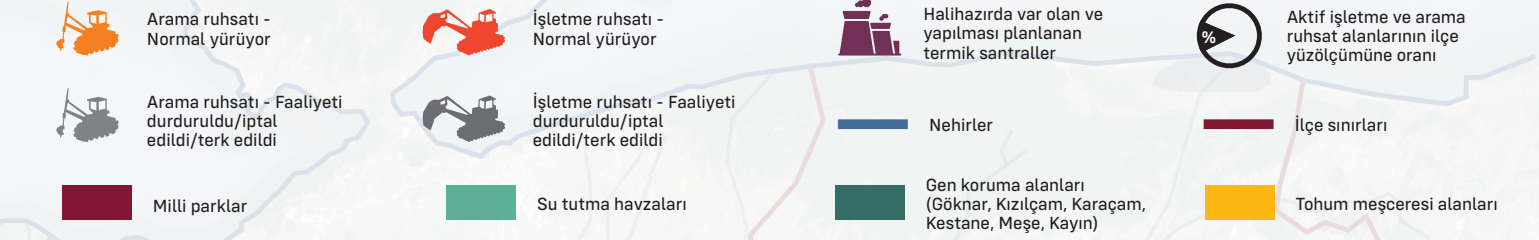
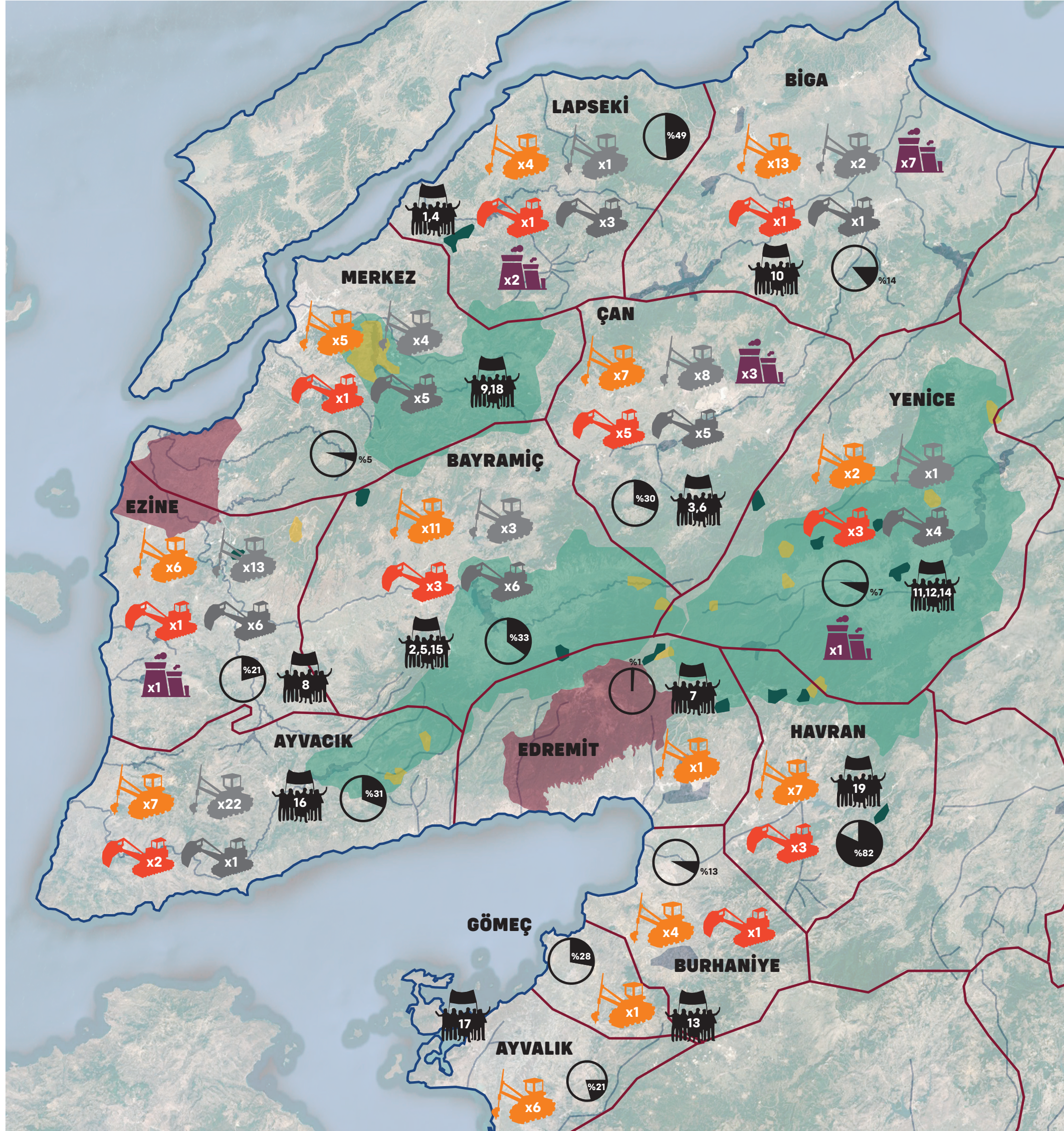
almaktır. Maden ruhsat alanları-
nın koordinatlarını elde edeme-
diğimiz için her ilçedeki toplam
ruhsat sayısı ve ruhsat alanlarının
büyüklüğünün ilçe yüzölçümüne
oranını bularak, ulaşabildiğimiz
ruhsatların sayısını ve büyüklü-
ğünü açığa çıkarmaya çalıştık.

Bu haritayı hazırlarken bir kez daha farkına vardığımız, devletlerin ve/veya şirketlerin ortak mirasımız olan toprağın altı ve üstü ile yaşam alanlarımız hakkındaki, sonuçları doğrudan yurttaşları etkileyen tahayyüllerini paylaşmaması, bu bilgilerle erişimin yollarının çoğunlukla dolambaçlı ve hatta tıkalı oluşu en az maden ruhsat alanlarının sayısı ve büyüklüğü kadar çarpıcı bir sonuçtur. Bu bilgilerin şeffaf ve kamuya açık olmaması, bölgede yaşayanlar ve sivil toplumun bilgiye erişememesi, bilgiye erişim imkânlarının maddiyatta dayalı oluşu aynı zamanda şeffaflık ve demokrasi sorunudur. Kaz Dağları Maden Ruhsat Alanları Haritası'nın bölgedeki 4. grup madenlerin yoğunluğuna dair merak edilenleri biraz olsun açıklığa kavuşturmasını ve bölgenin durumuna ilişkin anlaşılır bir tablo sunmasını umut ediyoruz.⁵

YILI BİLGİ DÖKÜM ÜCRETLERİ

			Fiyat (TL)
1	Koordinatlı alana ait bilgi dökümü	A- İlk 5 saha için	142
		B-İlave her saha için	31
2	Erişim numarası ile saha bilgisini almak için saha başına		31
3	1/25.000 ölçekli pafta için pafta başına		1401
	1/50.000 ölçekli pafta için pafta başına		1814
4	1/100.000 ölçekli pafta için pafta başına		2227
5	Aktif ihale Grubu için		6977

- 1- Bakınız. Kaynaklar, s.11
- 2- A.g.e
- 3- turkiye.gov.tr/migrem-ruhusat-yururluk-tarihli-sorgulama
- 4- www.mapep.gov.tr/malikonu/14/2020/2020%2B9%2B4%2B1%2C4%2B10%2B1%2C4%2B9%2B4%2B3%2B8%2B0%2C3%2BCCreter%2B0tablosu.pdf?MOD=AJPERES&AJPERE=110C69E4F7-5938-4316-2022-def2e-ef1a7e4 (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2022)
- 5- Araştırmanın yapıldığı tarih Aralık 2019'dur, 25 Mart 2020'de de yalnızca süresi donan ruhşatların durumu güncellenmiştir. Nisan 2020'de, TEMA Vakfı "Kaç Dağların Yoresi" nede Madencilik" başlıklı rapor yayımlamıştır. Bu raporun kapsamındaki madencilere ait hıale ve aktif ruhşat alanların koordinatlarını harıtaaya işlemleri, tema.org.tr/folders/1496e/categorical/docs/97/kazdaglari_rapor_04_haz_son.pdf

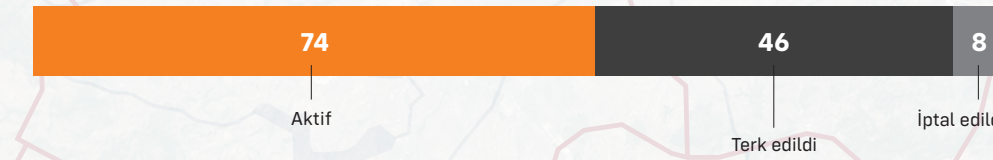

TERMİK SANTRAL VE MADEN PROJELERİNE KARŞI YAPILAN EYLEMLER

- 2011 - Çanakkale Lapseki Şahinli Köyü'nde siyanürlü altın madeni işletmeciliğinin bilgilendirme toplantısı halkın tepkisi sonucu yapılmadı.
- 2012 - Çanakkale Bayramiç Muratlar Köyü'nde Truva Altın Madencilik AŞ'nin yapmayı planladığı ÇED toplantısı halkın tepkisi sonucu yapılmadı.
- 2012 - Çanakkale Çan Kızıletma Köyü'nde altın madeni işletmelerinin yapmak istediği iki ayrı ÇED toplantısı, köylünün tepkisi sonucu yapılmadı.
- 2013 - Lapseki Adatepe ve Teşvikiye Köyü çevresinde yapılması planlanan Lapseki Enerji Santrali Limanı Kül Depolama Sahası ve Derin Deniz Deşarjı projesi için düzenlenen bilgilendirme toplantısına katılmayan halk, termik santrale karşı imza toplayarak köyün girişini kapattı.
- 2013 - Bayramiç Kurşunlu Köyü'nde açılması planlanan feldspat madenine karşı köy sakinleri cadir nöbeti başlattı. Bayramiç Orman İşletme Müdürlüğü, sigortasız ve ehliyetsiz işçi çalıştırdığı gerekçesiyle savcılığa şikâyet edilirken bir köyü açlık grevine başladı ve 7 Kasım'a kadar sorun çözülmezse kendini yakacağını duyurdu.
- 2014 - Çanakkale Çan Yaya Köyü'nde kurulması planlanan Çan-2 Termik Santrali ve Kül Depolama Sahası Projesi ile ilgili ÇED toplantısı köylülerin tepkisi üzerine yapılmadı.
- 2014 - Kaz Dağları'nda 6 baraj ve pek çok HES projesinin yapılacağını duyulmasıyla GÜMÇED (Güney Marmara Doğal Kültürel Çevreyi Koruma Derneği) Edremit Körfez Şubesi ve Güzel Edremit Körfezi'nin Bekçileri, Kızılkeçili Çayı ve Sütüven Şelalesi'ne sahip çıktıklarını belirtmek için bir basın açıklaması yaptı.
- 2015 - Çanakkale Ezine Üsküfçü Köyü sınırlarında Kanadalı Teck Madencilik Firması maden arama çalışması için gerekli izinleri alıp ÇED sürecini başlattı. Üsküfçü köylüleri şahıs arazileri için arsa sahipleriyle imzalanması gereken muvafakatnameleri imzalamadı.
- 2015 - "Diren Karadağ" hareketini başlatan Karadağlıların, Karadağ, Çan ve Çanakkale Kordon'da büyük yürüyüşler ve çeşitli eylemler düzenlemesi sonucunda Esan Eczacıbaşı AŞ'nin maden arama izni iptal oldu.
- 2015 - Çanakkale İdare Mahkemesi, Karabiga Temiz Doğa Derneği'nin açtığı dava sonucu Cenal Termik Santrali projesinin ÇED raporu hakkında yürütmeyi durdurma kararı verdi.
- 2016 - Çanakkale Tarım Platformu, Kayatepe eski muhtarı Hüseyin Soylu ve bölge halkı Yenice Çırpılar Termik Santral projesinin iptali için itiraz dilekçelerini Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Çanakkale Valiliği ve Yenice Kaymakamlığı'na sundu.
- 2016 - 5 Haziran Dünya Çevre Günü sebebiyle Çanakkale'nin Yenice ilçesinde bulunan yaklaşık 500 kişi, Çanakkale'deki 17 termik santral projesine ve siyanürlü altın arama iznine tepki gösterdi.
- 2017 - Balıkesir'in Ayvalık, Burhaniye ve Gömeç ilçelerinde Oremine Madencilik Şirketi'nin işletmek istediği 4 ayrı altın ve gümüş madenine zeytinlik alanlara yakın olduğu gerekçesiyle izin çıkmadı. Maden şirketine karşı çevre köy muhtarları, Ayvalık Belediyesi ve Ayvalık Tabiat Platformu'nun hazırladığı itiraz dilekçesi Balıkesir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'ne gönderildi.
- 2017 - Çanakkale Yenice Sofular Köyü'nde, Asartepe'deki taşocağından Çan Termik Santrali'ne kireçtaşı götüren kamyonların yollarını bozmasına ve çıkardığı toza tepki gösteren köylüler 3 saat boyunca yol kapatma eylemi yaptı.
- 2017 - Çanakkale Bayramiç Kurşunlu Köyü'nde, Zafer Madencilik'in planladığı feldspat ocağı ve kırma - eleme tesisi kapasite artırma projesinin halk katımlı ÇED toplantısı, köy halkının protestoları sonucunda yapılamadı.
- 2017 - Çanakkale Ayvacık Gülpınar Köyü'nde, zeytinliklerin yakınında Pınarkale Enerji Üretim San. ve Tic. AŞ'nin yürüttüğü jeotermal sondaj çalışmasına son verilmesini isteyen köylüler nöbet tuttu.
- 2018 - Balıkesir Kozak Bağyüzü'nde faaliyet gösteren GOLTAŞ Granit Firması'nın 14,82 hektarlık mevcut proje alanını 118,19 hektara çıkarmak için yaptığı başvuru üzerine yapılması planlanan ÇED toplantısı köylülerin ve sivil toplum örgütlerinin itirazı sonucu yapılmadı.
- 2019 - Kanadalı Alamos Gold'un yerli taşeronu Doğu Biga Madencilik AŞ'ye ait Kırızlı altın madeninde ÇED raporunda belirtilenden çok daha fazla sayıda ağacın kesildiği tespit edildi. Bu haberle yeniden gündeme taşınan maden projesine karşı kısa süre içinde basın açıklamaları, imza kampanyaları, mitingler düzenlendi. 26 Temmuz'da başlatılan Su ve Vicdan Nöbeti'nin ardından 5 Ağustos'ta binlerce kişinin katıldığı kitlesel yürüyüş gerçekleştirildi.
- 2019 - Havran, Büyüksapçı'da Bahar Madencilik AŞ'nin yapmak istediği Demirtepe Altın Madeni projesine karşı imza kampanyası başlatıldı.

128

ARAMA RUHSATI BULUNAN MADENLERİN SAYISI

52

İŞLETME RUHSATI BULUNAN MADENLERİN SAYISI

899.700 HEKTAR

BÖLGENİN TOPLAM YÜZÖLÇÜMÜ

KAYNAK: Madenleri arama ve işletme ruhsatlarına dair bilgiler MAPEG'in Duyurular bölümü taranarak ve e-Maden üzerinden talep edilerek elde edilmiştir.

Araştırmanın yapıldığı tarih Aralık 2019'dur. 25 Mart 2020'de yalnızca süresi dolan ruhsatların durumu güncellenmiştir. Süresi dolduğu hâlde sistemde ruhsat durumu "Normal Yürüyor" görünen ruhsatlar vardır. Bu durumun sebebi sistemde ruhsat durumunun güncellenmemesi ya da ruhsat safhasının değişmesi olabilir.

Maden ruhsat alanları MAPEG'in Ruhsat Yürürlük Tarihi Sorgulama bölümünden sorgulanarak haritaya eklenmiştir. Madenler, ruhsat bilgilerinde yer alan il ve ilçe verisine göre haritaya yerleştirilmiştir. Filtiyatta ilçe sınırlarını aşan maden ruhsat alanları olabilir.

Ruhsat durumunun "Faaliyet Durduruldu" olması ruhsatın mülkiyet hakkına dokunmaz. Ruhsat durumu "İptal Edildi" ya da "Terk Edildi" olan ruhsatlar yeni dönemde ihaleye çıkabilir. Bu durum alanın ruhsat alanı olmasını engellemez. Alan halen madencilige açıktır.

Termik santraller ve maden projelerine karşı yapılan eylemler *Yeni Gazete* ve *Evrinsel* gazetesinin arşivinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Haritanın bölgedeki tüm eylemleri gösterme iddiası yoktur. Eylemlerde yer alan bazı maden şirketlerinin ismine ulaşılamamıştır.

Çanakkale ilinde bulunan ve yapılması planlanan termik santraller, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası'nın Mart 2017'de yayımladığı "Kömürlü Termik Santrallerin Mevcut Durum Analizi" başlıklı rapordan faydalanılarak hazırlanmıştır.

Su tutma havzaları, gen koruma alanları (Göknar, Kızılçam, Karaçam, Kestane, Meşe, Kayın) ve tohum meşceresi alanlarının konumları, Ekoloji Kolektifi Derneği'nin Mayıs 2020'de yayımladığı "Alamos Gold Kırızlı, Ağı Dağı ve Çamyurt Maden Ruhsat Sahalarının Mekânsal Planlama Yönergesi ve Coğrafi Etkiler Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı rapordan yararlanılarak haritaya yerleştirilmiştir.

231.688 HEKTAR

AKTİF MADEN ARAMA VE İŞLETME RUHSATLARININ TOPLAM YÜZÖLÇÜMÜ

Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Oğuz Kurdoğlu başta memleketi Doğu Karadeniz olmak üzere ülkedeki birçok çevre mücadelesini yakından izlemiş, bu mücadelelere katkı sunmuş bir akademisyen. Ağustos 2019’da kamuoyuyla paylaşılan “Akademisyenlerden Orman Çağrısı” başlıklı metnin imzacılarından olan Kurdoğlu ile Kirazlı’yı ve altın madenlerinin çevresel etkilerini konuştuk.

Madencilik faaliyetinin çevre üzerinde yarattığı baskı hakkında genel olarak ne gibi tespitler yapabiliriz? Bu tespitleri biraz daraltırsak altın madenciliğinin orman ekosistemi üzerindeki etkisi ve Kaz Dağları özelinde beklenen çevresel etkiler nelerdir?

Var olduğu ortaya etkisiz bir madencilik faaliyeti olamaz. En küçük ölçeklisinden en büyüğüne, hepsi doğaya olumsuz etkide bulunur. Üstelik madencilik faaliyeti bulunduğu mekân merkez olmak

üzere oldukça büyük bir alanı etkiler. Görece daha hassas ekolojik birimler üzerinde yapılan madenciliğin olumsuz etkileri daha fazladır. Altın geniş bir alanda mevcutsa ve madenin tenörü düşükse madencilik faaliyeti daha büyük alanlarda yapılır.

Altın işletmeleri çeşitli yapılar- dan ve aşamalardan oluşur: Maden işletmesinin toplam alanı maden ruhsat alanı kadar büyük olmasa da madencilik faaliyetinin gerçekleştiği farklı yapılar arasında bağlantılar, neredeyse tüm alanın tamamen etki altında kalmasına neden olur: Buna rağmen ÇED raporlarında ÇED izni alınan alanın, ruhsat alanından çok daha küçük bir arazi parçası olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla ÇED raporlarının çoğu zaman şaşılacak kadar üstünkörü hazırlandığını ve madenin çevreye çok az olumsuz etkisinin olacağını aktaracak şekilde formüle edildiğini söylemek mümkün. Yönetmeliğin çıktığı 1993 yılından günümüze kadar yapılan yaklaşık 65 bin ÇED başvurusunun sadece 60’ına ÇED olumsuz cevabı verilmesi, ÇED

raporlarının yeterli denetimi sağlanmadığının bir göstergesi.

ÇED raporuna göre, Kirazlı madeninden çıkarılacak toplam sularının kirlenmesine, asit maden miktarının 25,6 milyon ton civarında, ekonomik olmayan kaya (EOK) miktarının ise 47 milyon ton olması bekleniyor. Rapora göre 47 milyon ton olması beklenen EOK’un 4 milyon ton kadarının kullanılacağı, geri kalanının ise depolanacağı belirtiliyor: Yine ÇED raporunda “EOK depolanma alanında depolanacak malzemenin yaklaşık %48,7’sinin (21,5 milyon ton civarında) asit oluşturma potansiyeline sahip olduğu sonucuna varılmıştır” ifadesine yer verilmiştir. Bu büyük bir risktir ve ÇED raporunda bile açıkça ifade edilmiştir.

Çevresel etkinin boyutları Kaz Dağı Bölgesi özelinde ele alındığında diğer yerlerden çok farklı bir sonuçla karşılaşmayacak. Madencilik faaliyetinin yüz binlerce ağaç kesimine/orman ölümüne, madencilikte çevresel zararları en fazla artıran etkenlerden olan devasa pasa yığınlarına, yol çalış-

maları sonucunda yoğun toz ve vibrasyona, tonlarca farklı kimyaların kullanımı sonucunda yeraltı sularının kirlenmesine, asit maden drenajları, patlatma, heyelan ve atık barajıyla yaban hayatının olumsuz etkilenmesine yol açan çevresel etkileri vardır. Bunun yanı sıra olumsuz toplumsal etkilere de yol açmaktadır. Halkın görüş ayrılığı sonucunda yaşadığı anlaşmaz-

Malum şirket ve ilgili bakanlık 14 bin ağaç kesildiğini, bazı ormancılar ise 200 bin ile 300 bin arasında ağaç kesildiğini söylediler. Bunun nedeni madencilerin 8 cm çapından küçük ağaçları, çalı ve benzeri formasyonları yok sayması.

lıklar, çıkar çatışmaları, yetersiz be-deller karşılığında kamulaştırma ve gelir kaybı, tarımsal ürün kayıpları, patlatmalar ve çevre kirliliği kaynaklı olumsuz etkilenmeler, psiko-lojik sorunlar, gürültü, trafik artışı kaynaklı sorunların ve daha nice problemin kaynağı olmaktadır.

United States Forest Service (USFS; Birleşik Devletler Orman Teşkilatı), kamuya ait ormanlardaki derelerin 15-20 bin kilometrelik bölümünün 100 yıl önce terk edilen madenlerin asit drenajından ağır biçimde etkilendiğini açıklıyor. Yeraltı sularındaki en az %15’lik azalmayı madenciliğe bağlıyor. Papua Yeni Gine’de 150 bin hektar alanda bitkiler ve hayvanlar yok oldu, binlerce insan olumsuz etkilendi. Kanada’da 2011 yılında yıkılan atık barajı Kanada tarihinin en büyük çevre felaketi olarak adlandırıldı. Kıbrıs Lefke’de terk edilen altın madenciliğinin etkileri sürüyor ve bölge “şeytan çamuru” diye adlandırılıyor. Şimdi bunların hiçbirinin Kaz Dağı’nda, Cerattepe’de ya da Fatsa’da yaşanmayacağını garantisini kim verebilir? Bu sorunların

yaşanması normal, yaşanmaması anormal bir durumdur. Çanakkale için çok hayati bir konumda olan, sulama, içme ve kullanma suyunu sağlayan tek rezervuar olan Atıkhisar Barajı’na gelen suyun azalacağını ve kirlenen suların rahatlıkla Atıkhisar Barajı’na ulaşacağını öngörmek mümkün müdür?

Altın faaliyeti yapılacak alanların Kaz Dağları Milli Parkı sınırını dışında olması sebebiyle konuya hassasiyetle yaklaşmanın gerekli olmadığı söyleniyor. Bir doğa korumacı ve bölgeyi bilen biri olarak bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Altın rezervlerinin Kazdağı Milli Parkı’nın dışında olması ya da öyle söylenmesi, diğer yerler- in değersiz olduğu, bütün bir ekosistemin tozdan, asit maden drenajından, sarsıntılardan ve orman parçalanmasının doğu- racağı orman azalmasından ve kaybindan etkileneceği anlamına gelmez. Burada irdelenmesi gereken, madenciliğin çevresel ve sosyal etkileridir. Yukarıda verilen örnekler, altın ve bakır madenciliği söz konusu olduğunda çok büyük alanların bu faaliyetten etkilendiğini gösteriyor. Orman bir yaşam birliğidir, sayısız canlı ve cansız varlığın birbirini etkilemesiyle oluşan bir sistemdir ve bu etkilenmenin yönünü ya da şiddetini insanoglu henüz tam olarak anlayabilmiş değ il. Büyük bir ekosistem herhangi bir yerinden yara aldığı nda ekosistemin tamamı, ama yavaş ama hızlı, ama az ama çok, etkil enir. Bazı zararların ortaya çıkışı onlarca yıl alabilir ama mutlaka bir gün ortaya çıkar. Orada yaşayan canlılar milli park sınırına göre yaşamıyor. Tüm orman alanları bu komünitelere ev sahipliği yapıyor. Parçalan an her bir alanın, küçülen her bir ormanın bu canlıların diğer alanlara göçüne neden olacağı ve bu göç alanlarından birinin de peklâla milli park bölümü olabileceği akla neden gelmez? Bu durumda milli park alanı etkil enmiş olacak. Çünkü her habitattan belli bir taşıma kapasitesi vardır. Kamuoyuna ne kadar ağaç kesileceği üstünden bilgi vermek yerine uygulanacak madenciliğin ne tür aktüel ve potansiyel risklerinden olduğu ve bunların nasıl yönetilip, risklerin ortadan kaldırılacağı ve hatta ocağın kapatılması ve alanın doğaya yeniden kazandırılmasının ne

şekilde yapılacağını bilgisi paylaşılmalıdır. ÇED böyle bir bilgi içermediğine göre sefası şirketin, derdi-cefası yörenin ve ülkenin olan nurtopu gibi bir çevre sorunu- muz daha olacak demektir.

Ağaç sayısı vurgunuzla devam edelim isterseniz. Bu süreçte toplumsal muhalefetin ilk olarak kesilen ağaç miktarındaki fazlalık ve buna ilişkin belirsizlik sayesinde yükseldiğini gördük. Kesilen ağaç miktarının az ya da çok olması orman ekosisteminde neleri değiştirir? Kesilen ağaç sayısı önemli midir?

Aslında toplumun doğaya karşı duygusal anlamda hassas; anlama, bilgil enme ve koruma anlamında ise tembel olduğunu söylemek mümkün. Dokunmadığınız, gezmediğiniz, şaşırmadığınız, hayran kalmadığınız bir doğa için tepkiler elbette saman alevi gibi oluyor. Halkın yangınlara, ağaç kesimine, toplu balık ölüm- lerine tepkisi de anlık. Oysa tüm bu çevresel sorunların bir geçmişi ya da görünmeyen yüzü var. Her yıl ormanlık alanlarda ormancılık dışı türlü faaliyet için verilen izin- ler, hem yangınlarla kaybedilen alanlardan hem de ağaçlandırma yapılan alanlardan çok daha fazla. Ama halkın odaklandığı genelde belli alanlardaki ağaçların kesil- mesi ya da yanması oluyor.

Kesilen ağaç sayısı fenomenine gelirsek... Malum şirket ve ilgili bakanlık 14 bin ağaç kesildiğini, bazı ormancılar ise 200 bin ile 300 bin arasında ağaç kesildiğini söylediler. Bunun nedeni madencilere- rin 8 cm çapından küçük ağaçları, çalı ve benzeri formasyonları yok sayması. Kesilen ağaç sayısı sadece alansal olarak hangi büyüklük- te bir ormanın yok edildiğini ifade eder. Fakat bir ormanın hayvanı, kuşu, böceği, yosunu ile canlı bir yaşam birliği olduğunu unutmayalım. Kesilen alanın öyle özel bir orman ekosistemi vardır ki kaybının doğa için de toplum için de telafisi yoktur. Örneğin kadim bir ormancı, anısal nitelikte bir grup ağaç, bazı kuş ya da hayvan türlerine özel habitat oluşturan bir küçük orman ya da bir yolu, bir köyü, yaylayı, bir dereyi dolmak- tan, çığdan koruyan bir yamaç ormanı... Koruma değeri yüksek ekosistemleri yeniden oluşturma, orada kesilen ağaçları yerine koy- ma olanağı yok.

Kesilen ağaç sayısı tartışması kadar tartışmalı kesilen ağaçların misliyle yeniden dikilmesi uygulaması var. Söylenen rakamlar doğru olsa dahi kesilen ağaçları yerine fidan dikmek mânâlı ve faydalı bir politika mı?

Fidan dikmek, ağaçlandırma yapmak her şartta anlamlı ve yöre- ye de dünyaya da faydalıdır. Ama kuşkusuz var olanı korumak daha önemli. Ülkeniz uzun yıllardır başarılı şekilde ağaçlandırmalar yapmakta. Ancak doğal ormanlara verilen zararların ağaçlandırmalar yoluyla telafi edilmesi mümkün değ il. Bugün ormancılar, biyologlar başta olmak üzere ortalama düzey- de doğa bilimleri eğitimi alan her- kes bilir ki ağaçlandırmalar hiçbir koşulda doğal ormanların yerini tutmaz. Biyolojik çeşitlilik, toprak/ su dengesini sağlama, toprakta bes- leyici maddelerin bulunma miktar- ları, su havzalarının korunması gibi konularda doğal ormanlar, ağaçlandırmalardan fersah fersah üstündür. Üstelik ağaçlandırılmış alanlar, doğal ormanlardan çok daha yüksek oranda hastalık ve zararlıya ev sahipliği yaparlar ki sırf bu yüzden bile tek tür/saf/mo- nokültür ormanlarda sıkça toplu ölümlerle karşılaşmak mümkündür. Kesilen orman alanları hak- kında “biz kesilen ağaçlar karşılığında birkaç katı fidan dikiyoruz” denmesi büyük bir bilgisizlik ürü- nüdür. Bir orman ekosistemi, sa- yısız canlının yüzlerce yilde daya- nışma ve rekabet içinde bir araya gelerek oluşturduğu bir bütündür, sayısı ve şiddeti bilinemeyecek ka-

dar çok etkileşim içindeki binlerce alt sistemden oluşur. Orman alanı- nı yok ettiğinizde bir sistem içinde- ki onlarca bitki ve hayvan türünü uzaklaştırırken, dikim yaptığınızda en fazla bir-iki bitki türünü alana getirmiş olursunuz.

Peki Kirazlı’daki son durumu göz önünde bulundurarak, orman ekosisteminin korunmasına dair bundan sonrası için ne önerebilirsiniz? Hem altın madenciliği yapıp, hem de ekosistemi koruyabilmek mümkün mü? Şimdi ne yapmalı?

Bin pımarlı Kaz Dağı ve onu çevreleyen dağların tamamlayıcı burada yayılan ormanlardır. Bu ormanlar ve dağ ekosistemle- ri koca bir kent in ve çok üreten tarım alanlarının sağlıklı suyunu temin eder, toprağını korur, ikliminin-havasının yaşanabilir ol- masına katkı sağlar. Barındırdığı bitki ve hayvan varlığıyla tüm yaşam formlarını koruyan bir ya-şam birliğidir. Sadece ormanların kesilmesi değ il burada yapılacak her türlü faaliyetin olumsuz etki-leri, çevresel yük oluşturanca, daha da ötesi tüm sistemi olumsuz etki-leyecektir.

ÇED raporunda “proje alanı, bu barajların mutlak, kısa mesafeli ya da orta mesafeli koruma alan- larının dışında yer almaktadır” denilse de madencilikte gerçekler raporlarda söylenenden farklı fotoğraflar ortaya koymakta. Örneğin “mad en sahasından 14 km ötede, tehlike yok” denilen Atıkhisar Barajı’nın suları, bu orman-

lık alanları da kapsayan yaklaşık 35 bin hektar büyüklüğünde bir havzadan gelmekte. Barajı doldu- ran sular oralandan geldiğine göre kirlilik unsurları da aynı sularla bu baraja gelecek. Bunu engelleye- cek sızdırmazlık önlemleri alınsa bile, dünyadaki binlerce örnekte olduğu gibi süreç içinde mutlaka sızmalar söz konusu olacak. Bütün maden işletmeleri bulunduğu çevreyi tarumar eder. Alamos Gold barajdan su almayacağını iddia etmektedir. Elbette yukarıdan barajlara gelen sulardan alacak, başka seçenek yok. Bu durumda yine baraj suları azalmış olacak, orman içindeki dereler kuruyaca-ğı için de kıyı-kenar ormanları bu kuraklıktan zarar görecek. Artvin Cerattepe için de durum aynı, Fatsa ve diğerleri için de!

Yapılması gereken ülkeye, top- luma, ormanlara, derelere zarar olan madenciliğin durdurulması. Burada yapılan madenciliğin hem ekolojik hem de ekonomik olarak bir yaran yok. Dünyadaki altının yaklaşık %65’i takı olarak kullanılıyor. Çok az sayıda insan süsl ensin ve dünyayı sömürge madenciliğiyle teslim alan bir grup çokuluslu şirket zengin olsun diye tüm tarımsal üretim, toplum sağ- lığı ve doğa feda edilmemeli. Madencilik, onu yapanlara kazandı- rırken devlet kaybediyorsa, tarım, turizm zarar görüyorsa, ormanlar ve dolayısıyla sular bozuluyorsa, birileri kuzayış çıkarken, köylü mağdur oluyororsa iktisaden etkin bir kaynak tahsisi yapılmıyor, varlıklarımız yanlış yönetiliyor de- mektir. Daha ne densin!

TÜRKİYE’NİN ORMAN ÖRTÜSÜNÜN GENEL DURUMU

Oğuz Kurdoğlu: Türkiye’de kent merkezlerine göç sebebiyle köylerin boşalması sonucunda mera ve tarım alanları ormanlarla kaplandı. Uzun yıllardır şahıslara ait olan önemli miktardaki orman alanlarının hukuki süreç ve kadastral çalışmalar ardından devlete kalması sonucunda orman alanının bir miktar arttığını söylemek mümkün. Toplam artışın %7’ye ulaştığı belirtiliyor. Ancak madalyonun bir de diğer yüzü var. Orman arazilerinden verilen kullanım haklarının toplamı neredeyse 700 bin hektara ulaşmış durumda. Her orman yangını sonrası o alanın ağaçlandırılacağı ve bu nedenle en azından alansal kaybın yaşanmadığı söylenir. Doğrudur da! Bu alanlar Anayasal ve yasal zorunluluk gereği derhal ağaçlandırılır. Ancak ormanlarda yapılan madenciliğin, enerji iletim hatları, yol, çöp ve benzeri hizmetler için yapılan tahsislerin ormanları azalttığını gösteriyor. Çünkü kâğıt üzerinde orman olarak görünen bu alanlar aslında artık orman değ il. Diğer yandan odun hasadı baskılarının ormanların niteliğinde ciddi bozulmalara neden olduğunu da eklemek gerekir. Her yıl yapılan ağaçlandırmalar, ormanlardan yapılan tahsisler sonucu eksilen orman alanlarını karşılamıyor. 2000’li yılların başında ormanlardan 12 milyon metreküp odun üretilirken, bu miktarın 2018’de 22 milyona çıktığı görülüyor. Bakanlık açıklamalarında 2019 yılı için bu miktarın 31 milyon metreküp e, sonraki yıllarda ise 50 milyon metreküp e çıkarılacağı söyleniyor. Ormanlar alansal olarak küçük bir miktar artmasına karşın niteliği ve serveti ile artış göstermiyor. Sayın Enerji Bakanı’nın gazetelere verdiği demeçte 2010-2018 yılları arası 106 bin 465 madene işletme ruhsatı verildiğinden bahsediyor. İşletme başına 20 hektar gibi komik bir rakamla çarpsanız bile 2 milyon hektardan fazla alandan söz edildiği anlaşılır. Ormanlarımız bu yükü kaldıramaz. Keşke ormanlarımız artıyor olsa, ama bunu söylemek mümkün görünmüyor.

Sektörün ve Akademinin Gözünden Madencilik

Prof. Dr. Şebnem Düzgün ile Söyleşi

Sinan Erensü
4 Kasım 2019

Uzun yıllar ODTÜ Madencilik Fakültesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Şebnem Düzgün ile madencilik sektöründeki küresel eğilimler ve maden sahalarının ıslahı üzerine konuştuk.

Madencilik bilimiyle ilgilenen bir araştırmacı ve akademisyen olarak Soma'daki gibi iş cinayetlerine sebep olan, yerel halkın tepki gösterdiği madencilik faaliyetlerini ve benzeri ihtilafları nasıl değerlendirdiğiniz?

1980'lerden itibaren, özellikle Rio'daki sürdürülebilir çevre anlaşmalarından sonra dünyada bir uyanış başladı. Bu uyanış ilerici bir görüş olarak ortaya çıktı. 2003'te International Council of Mining and Metal (ICMM; Uluslararası Madencilik ve Metal Konseyi) evrensel madencilik ilkelerini dünyaya duyurduğu, 10 ilkinden oluşan bir deklarasyon yayımladı. Bu deklarasyon, madencilik faaliyetlerinin sürdürülebilir şekilde yapılması için maden şirketlerinin topluma olan taahhüdünü içeriyor. Bu taahhütlerden biri de madencilik faaliyetinden etkilenen halkın endişelerine kulak vermek, çözüm bulmak, bölgenin kültürel değerlerine saygı duymak. Bir yerde madencilik yapılabilmesi için sosyal, çevresel ve ekonomik kaygıların ortadan kaldırılması gerekli. Madencilik faaliyetinin yapıldığı bölgeye olumsuz etkisinin minimum, ekonomik katkısının maksimum olması gerekiyor. Bunun yanı sıra teknik olarak yeterli ve güvenli olmalı. Bu 3 koşulu sağlayarak proje yapmak gerekli. Bu koşullar sağlanırken birçok paydaşın fikrinin, rızasının alınması gerekir. Ernst & Young her yıl tüm dünyada madencilik sektöründe karşılaşılan 10 temel riski anlattığı bir yayın çıkarıyor. Son yıllarda temel risk,

“social license to operate” olarak ifade edilen halkın rızası mevzuu. Halkın rızasından kaynaklı riskler madencilğin yapılmasında birinci öncelikli risk olarak görülüyor.

Halkın rızası derken neredeki halkın rızasından bahsediyorsunuz? “Yerel” diyerek, yalnızca madencilik faaliyetinin yapıldığı yerin çevresini mi tarif ediyorsunuz?

Madencilik faaliyetine başlamadan önce paydaş analizi yapılır. Madenin çevreyle, paydaşlarla ilişkisine bakılır. Bir madenin etkileri bütün ülkeyi kapsıyorsa tüm ülke halkını göz önüne almak gerekir. “Yerel”i sadece projenin yakın çevresi olarak değerlendiremezsiniz. Hatta yerelde bile ölçekler vardır. 1. derecede, 2. derecede,

3. derecede etkilenenlerin belirlendiği etki analizlerinin yapılması gerekir. Burada, Türkiye'de uygulanan ÇED'in “sosyal etki değerlendirmesi” kısmı yapılır. Bu da mühendislerin yaptığı bir iş değildir. Sosyal etki analizini sosyal bilimciler yapar. Ben üniversitemde Maden Mühendisliği Bölümü'nde bölümümüzün öğretim üyesi bir antropologla çalışıyorum. Türkiye'de de ODTU Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi olan Sibel Kalaycıoğlu ile çalışırdım. Sosyal bilimciler sahada çalışır ve paydaşları analiz eder. Paydaş analizinden sonra da sonuçları paylaşıp. Ortaya çıkan sonuçlar ışığında madencilik endişeler neler, yapılacak madencilik faaliyetleri sonucunda hangi alt sektörler etkiye duyulacak, bu

alt sektörler bölgede var mı, yoksa hangi alt sektörleri geliştirmek gerekiyor, bu sektörlerde kimler çalışacak ve benzeri soruların cevapları verilir. Bu soruların cevapları detaylı bir analizin sonucunda ortaya çıkan verilerdedir. Örneğin halkın açık ocak madencilik faaliyetine tepkisi olumsuz yönde açık ocaklar kapalı ocak çalışmasına dönebilir. Madencilğin açık ocak işletmesiyle mi kapalı ocak işletmesiyle mi yapılacağına sosyal, çevresel faktörlerin değerlendirildiği analizler sonucunda karar verilir.

ÇED süreçlerini Türkiye'yle karşılaştırınca, özellikle halkın rızasını alma ilkesine dair tecrübeniz nasıl?

Türkiye'de son 10 yıldır ülkenin kalkınmasının doğal kaynaklar üzerinden kurgulandığı politikalar geliştiriliyor. Bunun için doğal kaynakların yeraltından çıkarılıp işletilmesi için izin mekanizmaları kolaylaştırıldı. Dünyada da bununla ilgili iki strateji vardır. Bu stratejilerden biri, vergileri çok artırmak. Ülke, vergileri artırarak doğal kaynakların işletilmesinden kendisine kaynak yaratır. İkincisi ise düzenlemeleri kolaylaştırmak. Türkiye vergileri artırmak yerine izinleri kolaylaştırıyor. Çünkü hem yerli olmayan firmaların madenleri işletmesi çok istenmiyor hem de yerel madencilik firmalarının madenleri

işletebilecek teknoloji ve kapasitesi mevcut. Mevzuat madencilerin izin almasını kolaylaştıracak şekilde düzenlendiği için hızla üretime geçiliyor.

“Türkiye'de Maden Kapatma Planlaması ve Doğaya Yeniden Kazandırma” isimli dersi açtığım yıl Çanakkale'de arama sondajları yapıyordu. Halk sokağa dökülmüştü. Öğrencilerimi sosyal etkinin ne demek olduğunu anlamaları için sahaya gönderdim. Şirket, sahaya ilgili bilgi toplayıp ön çalışma yapmadan faaliyetlerine başladığı için halkla sürtüşme yaşadı. Halk o zaman “sularımız kirlendi” argümanıya tepki göstermişti. Fakat aslında sondaj çalışması yapılırken suların kirlenmesi mümkün değildir. Burada eksik ve yetersiz veriden kaynaklanan bir çıkarım yapılmıştır, bu da halkın itirazının dikkate alınmamasına neden olmuştur. Bu durum halkın haklı karşı çıkışının sürdürülebilir olmasını engelliyor. Hızlıca ortaya çıkıp hızlıca sönümleniyor ve etki bırakmıyor. Buna rağmen halk da bu çıkışı yapmasa Türkiye'de önüne geçilemeyecek bir durum söz konusu.

Mevcut politik ekonomik düzen içinde ÇED süreçleri sonunda “madencilik faaliyeti yapılmamalı” sonucunun çıkması mümkün mü?

Madencilik bir yerde geçici yapılır. Rezerv biter, madencilik biter. Dolayısıyla madencilik projesini değerlendirmek için madencilğin orada ne kadar süre yapılacağına bakmak lazım. Çevresel ve sosyal etkiler nedeniyle madenin faaliyet süresi kısaltılmak istenir. Fakat süreci kısaltmanın teknik sıkıntıları olduğu için son dönemlerde dünyada madencilğin ölçeği küçülüyor. Böylece çevreye daha az zarar vererek daha uzun süre alanda kalıyor. Madencilikte şöyle bir prensip var: Cevheri çıkardıktan sonra alanı terk ederken alanı eski değerine ya da eski değerinden daha iyi bir değere getirerek bırakmak gerekir. Arazi de bir doğal kaynak olduğundan projeye başlamadan onun değerini gelecekte oraya ağaç dikmesi için verilen paradır. Bu argümanla yola çıktığında şirket “Ben ödedim ağaçların parasını” diyebilir. Önemli olan maden alanı kapatılırken, kesilen ağaçların aynılarının dikilip dikilmeyeceği, ağaçların büyümesi için ihtiyaç duyulan topografik alan, toprak yapısı vb. gerekli koşulların sağlanıp sağlanamayacağı, daha da önemlisi sahada çalışma yapılırken erozyonun, kirliliğin nasıl önleneyeceği. Bu soruların cevaplarını bilmemiz için projeyi bilmemiz gerekiyor. Proje kimseye paylaşılmıyor. Halkın projeyi görebilmesi ve uzmanlardan proje hakkında bilgi talep etmesi gerekiyor. Çünkü kamu kurumlarında da projelerin yeterliliğini değerlendirecek eleman yok. Olsa dahi bu bilgiyi kullanacak mevzuat yok. Projenin yeterliliğini inşaat mühendisleri, çevre mühendisleri, sosyal bilimciler, peyzaj mimarları, maden mühendisleri birlikte denetlemeli. Örneğin kirlilik çok önemli bir konudur. Halkın gördüğü, ağaçları kesilmiş çıplak bir arazidir. Kirliliği görmediği için bu sorunu fark edemez. Maden için açılmış araziye düzeltmek çok zor, çok maliyetli bir iş değildir. Asıl sorulması gerekenler: “bu madeni kim kapatacak?”, “ağaçları kim dikecek?”, “ne kadar sürede maden sahası eski hâline getirilecek?”, “potansiyel kirlilikler nasıl yönetilecek?” sorularıdır.

Maden işletmesi bulunduğu bölgede yerel kalkınma yaratır. Oradaki insanlara iş sağlar, alt endüstriler yaratır, bölge ekonomisine katkı sağlar. Fakat maden kapatıldıktan sonra da orada gelişen ekonomi verince benim de buna kanacığımı düşünüyolarlar. Süreçler, verdiğimiz örnekteki gibi kötü yönetilerek bu noktaya geliyor. Tabii öte yandan da Türkiye'de bilgiyi üretebilecek, sosyal etki değerlendirmesi yapacak kaç uzman var?

Halkın haklı ayaklanmalarının yanlış ve temelsiz argümanlarla zayıflamasından bahsettiniz. Haklı itiraz nasıl örgüdenir? Böyle bir problemle karşılaşmış gruplar ne yapmalı?

Çanakkale'de kesilen ağaç sayısı üzerinden argüman üretilmesi yanlış. Çünkü yasaya göre orman alanında ağaç kesildiğinde kesilen ağaçların bedeli orman işletmesine ödenir. Bu para orman işletmesinin gelecekte oraya ağaç dikmesi için verilen paradır. Bu argümanla yola çıktığında şirket “Ben ödedim ağaçların parasını” diyebilir. Önemli olan maden alanı kapatılırken, kesilen ağaçların aynılarının dikilip dikilmeyeceği, ağaçların büyümesi için ihtiyaç duyulan topografik alan, toprak yapısı vb. gerekli koşulların sağlanıp sağlanamayacağı, daha da önemlisi sahada çalışma yapılırken erozyonun, kirliliğin nasıl önleneyeceği. Bu soruların cevaplarını bilmemiz için projeyi bilmemiz gerekiyor. Proje kimseye paylaşılmıyor. Halkın projeyi görebilmesi ve uzmanlardan proje hakkında bilgi talep etmesi gerekiyor. Çünkü kamu kurumlarında da projelerin yeterliliğini değerlendirecek eleman yok. Olsa dahi bu bilgiyi kullanacak mevzuat yok. Projenin yeterliliğini inşaat mühendisleri, çevre mühendisleri, sosyal bilimciler, peyzaj mimarları, maden mühendisleri birlikte denetlemeli. Örneğin kirlilik çok önemli bir konudur. Halkın gördüğü, ağaçları kesilmiş çıplak bir arazidir. Kirliliği görmediği için bu sorunu fark edemez. Maden için açılmış araziye düzeltmek çok zor, çok maliyetli bir iş değildir. Asıl sorulması gerekenler: “bu madeni kim kapatacak?”, “ağaçları kim dikecek?”, “ne kadar sürede maden sahası eski hâline getirilecek?”, “potansiyel kirlilikler nasıl yönetilecek?” sorularıdır.

Ekip olarak Çanakkale'ye gittiğimizde bize ilk gösterilen yerlerden biri Ayvacık civarındaki kapatılmamış maden sahalarıydı. İtirazların sebebi biraz da insanların belleğindeki böyle başarısız örnekler.

Öğrencilerim saha çalışması için Çanakkale'ye gittiğinde, sahadaki bir madenin yöneticisi ve halkla ilişkiler uzmanı bana ulaştı. Benden halk katımlı toplantılarda şirkete ilgili olumlu görüş vermemi istediler. Ama projeyi bile vermediler. Amaç bilgiyi alıp herkesin erişeceği hâle getirmek değil; toplantıya güvenilir bir üniversite olan ODTÜ'den akademisyen götürüp insanları ikna etmek. Komik bir mantık. O zaman gencim, kadını, biraz para

DÜNYADA YEREL KAYNAKLARIN İŞLETİLMESİ VE HALKIN RIZASI

Şebnem Düzgün: Dünyada yerel kaynakların işletilmesiyle ilgili farklı uygulamalar var. Kuzey Amerika'da yerin altı da arazi sahibine aittir. Devlet ya da herhangi bir işletme yerin altını işletmek isterse hak sahibine para ödemekle mükelleftir. Fakat Türkiye'de ve Avrupa'da doğal kaynakları işletirken bu sistem uygulanmıyor. Türkiye'de yerin altı devlettir. Yerin altı sadece şu anki nesile değil gelecek nesillere de aittir. Türkiye'deki temel kurgu, bir kaynak tüketilrken gelecek nesillere kaynak yaratılabilmesi için o kaynağın maksimum kâr elde edecek şekilde işletilmesi üzerinedir. Bu mantığın ne kadar doğru işlediği ve uygulamasında yaşanan sorunlar ise tartışılması gereken konular olarak önümüzde duruyor.

Madenden maksimum kâr elde etme çabasının altında doğal kaynakların bütün nesillere ait olması kaygısı yatıyor. Çünkü çevre geriye dönüştürülebilir bir kaynak değil. Dolayısıyla gelecekte ülkenin biten bir kaynağını yerine koymak için bu rezervin işletilmesinden elde edilen gelirin başka bir kaynağa dönüştürülmesi gerekiyor. Örneğin Norveç, Kuzey Denizi'nden çıkan petrolü ülke içinde kullanarak tüketmek yerine satar. Satıştan elde ettiği gelirle ülke içinde yeni yatırımlar yaparak kaynağın dönüştürülmesini sağlar. ABD ve Kanada'da ise arazi yeraltıyla beraber kişiye aittir. Tabii yerin altı devlete ait değil diye madenler çevreyi kaale almadan işletilmiyor. Maden işletilmeye başlamadan önce bahsettiğim kısıtların sağlanması için çalışılıyor. Bu süreçte geçen zaman 10-12 yılı bulabiliyor. Özellikle halkın rızasının alınması için bazen yıllarca müzakere etmek gerekiyor. Türkiye'de bu konuya yüzeysel bakılıyor. Daha derinlikli düşünmek gerekir.

nin sürdürülebilir olması gerekir. Şirketin, bölgede geliştirdikleri ekonominin maden kapandıktan sonra nasıl sürdürüleceğini yerel kalkınma planlarıyla entegre planlaması gerekir. Geçtiğimiz yıllarda Türkiye'de intihar vakalarının en çok görüldüğü illerden birisi Zonguldak, çünkü madenlerde çalışan erkekler madenlerin özelleştirilip yoluyla yapılırken bugün yaşadığımız gibi problemlerle karşılaşmış yordu. Çünkü devletin madencilik yaparken bilgiye, donanıma, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerine görece önem veren bir yaklaşımı vardı. Özelleştirmeyle birlikte küçük ölçekli bir sürü maden firması ortaya çıktı. Türkiye'de artık madencilğin iyi yapılabileceği bilgi birikimi var. Dolayısıyla kendi şirketlerimizin bunu yapabilecek bilgi birikimi ve kapasitesi varken tabii ki kendi şirketlerimiz yapısın. Fakat ülkedeki madenleri işleten sermaye gruplarının aynı olduğunu görüyoruz. 80'lerde 90'larda siyasetle doğal kaynak arasında KİT'ler üzerinden bir ilişki vardı. KİT'lerin özelleşmesi sonrasında bu ilişkinin halen olup olmadığını düşünmek gerekir. Büyük pencereden baktığımızda madencilğin şu anki şekliyle yapılmasının politikacıların işine geldiğini görüyoruz. Türkiye'de madenci lobileri var. Küçük ölçekli madenlerin sa-

kiye'nin uyguladığı, regülasyonları daha kolaylaştırmak. Bu karar nasıl verildi, bu yön nasıl çizildi?

Türkiye'de 80'lerde ve 90'larda madencilik KİT'ler (Kamu İktisadi Teşebbüsü) yani devlet yoluyla yapıyordu. Birçok maden firmasının büyük rezervleri işletecek ölçeği yoktu. Madencilik devlet yoluyla yapılırken bugün yaşadığımız gibi problemlerle karşılaşmış yordu. Çünkü devletin madencilik yaparken bilgiye, donanıma, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerine görece önem veren bir yaklaşımı vardı. Özelleştirmeyle birlikte küçük ölçekli bir sürü maden firması ortaya çıktı. Türkiye'de artık madencilğin iyi yapılabileceği bilgi birikimi var. Dolayısıyla kendi şirketlerimizin bunu yapabilecek bilgi birikimi ve kapasitesi varken tabii ki kendi şirketlerimiz yapısın. Fakat ülkedeki madenleri işleten sermaye gruplarının aynı olduğunu görüyoruz. 80'lerde 90'larda siyasetle doğal kaynak arasında KİT'ler üzerinden bir ilişki vardı. KİT'lerin özelleşmesi sonrasında bu ilişkinin halen olup olmadığını düşünmek gerekir. Büyük pencereden baktığımızda madencilğin şu anki şekliyle yapılmasının politikacıların işine geldiğini görüyoruz. Türkiye'de madenci lobileri var. Küçük ölçekli madenlerin sa-

hipleri mevzuatın onların zararına gelişmesini istemiyor.

Türkiye'de madencilik sektörü yavaş yavaş geliyor, büyüyor. Örneğin Ciner'in şu an Wyoming'de maden ocağı var. Bundan 15-20 yıl önce bu yatırımlar yoktu. Park Teknik'in Afşin Elbistan'daki madeni Türkiye'nin en büyük heyelanlarından birine sebep oldu. İki ayrı heylanda 11 kişi öldü. 9'unun cezasini halen madende ama maden devam ediyor. Bu tür felaketler olduğunda madenlerin batması gerekir. Mesela Upper Big Branch'in kömür madeninde 10 yıl önce patlama oldu. Şirket battı. Türkiye'de böyle faciaların yaptırımı olmayınca madenler devam edebiliyor. Madencilğin geliştiği ve küresel firmalarca yapıldığı coğrafyalarda böyle serbestlikler yok.

Alamos Gold'un CEO'su farklı mecralarda Kırazlı'nın dünyanın en kârlı maden yatırımlarından biri olduğunu söyledi. Bunu söyleme sebebi şirketin değerini artırmak mı yoksa gerçekten Kırazlı özeline çok kârlı bir madencilik durumu mu söz konusu?

Projeyi bilmiyorum. Rezervi bilmem lazım bu soruya cevap verebilmem için. Fakat şunu söyleyebilirim: Dünyada metal rezervleri işletilirken işletmenin kârlılığı metal borsasının fiyatına bağlıdır. Metal fiyatları yükseldiğinde, ki şu anda altın fiyatları yüksek, kârlılığınız artar, düştüğünde azalır. Çünkü tenörün kaçtan satılacağı verisi metal borsalarına bağlıdır. Dolayısıyla bahsi geçen kârlılık durumu sabit bir şey değildir. Alamos Gold'un hisseleri sosyal etkileri nedeniyle düştü. Dünyada bütün firmalar borsadaki etkilerinin düşmemesi için sosyal etkilerinin olumsuz olmadığı projelere yöneliyor.

Alamos Gold'un CEO'sunun Bloomberg kanalına konuk olduğu röportajın çevirisini biz yaptık. Ardından gelen sosyal medya tepkileri bizde, madenin yabancı bir şirketten Türk şirkete geçerek aynı koşullarda, hatta belki daha kötü koşullarda devam edebileceği endişesini de yaratmadı değil.

Evet olabilir. Halkın rızası olmadığı için devredilen maden örnekleri var dünyada.

Fotoğraf: Bekir Dindar

Fotoğraf: Bekir Dindar

Madenciliğin Toplumsal Bağlamı

Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu ve Melik Zafer Yıldız ile Söyleşi

Sinan Erensü
23 Ocak 2020

1982’den bu yana ODTÜ Sosyoloji Bölümü’nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu ve uzun yıllar madenlerde sosyolog olarak çalışan Melik Zafer Yıldız’la madencilik faaliyetinin toplumsal etkileri üzerine konuştuk.

Maden sahalarının kuruldukları yerdeki bölge halkı için istihdam fırsatı yarattığı söylenegilir. Lakin bu işlerin kırsal hayatı ne yönde değiştirdikleri pek konuşulmaz. Bu işler nitelik bakımından nasıl işlerdir, hangi yerel dinamikleri harekete geçirirler, kırsal hayatı nasıl dönüştürürler?

SİBEL KALAYCIOĞLU: Küçük bir yerleşim yerinde sanayi faaliyetlerinin başlaması ya da bir maden

ocasının açılması o alanda nüfus hareketlerinin hız kazanması-na, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıda değişimlere yol açar. Kömür madenciliğinin başladığı ve geliştiği bölgelerde kömürle ilgili diğer sanayiler de (demir, çelik, kimya gibi) gelişme gösterebilir. Böylece madencilik ve bağlı olabilecek bazı sektörler bölgede temel iş kaynağı hâline gelir; kömür ve yan sanayilerine bağlı bir üretim, bu üretimin şekillendirdiği topluluk oluşumu ve/veya mevcut topluluğun sosyal değişimi sağlar. Böylece yaşamı şekillendiren ana unsur maden olmaya başlar.

MELİK ZAFER YILDIZ: Madencilik faaliyetlerini dört aşamaya ayırabiliriz. İlk aşama, bir yerin maden sahası olarak işletme aşamasına gelmesine kadar geçen

süreç (arama faaliyetleri); ikinci aşama, maden sahasının hazırlanması (inşaat süreci); üçüncü aşama, işletmeye alma ve son aşama kapanış aşaması olarak tanımlanabilir. Madencilik faaliyetinin her aşamada farklı istihdam ve işçileşme dinamikleri vardır. Eğer bir maden işletmesi daha önce herhangi bir madencilik faaliyetinin olmadığı ve ekonomik açıdan az gelişmiş bir bölgede açılmış ise teorik olarak neredeyse yöredeki tüm nüfus madencilik kolu için vasıfsız olarak değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte bazı madenlerin kırsalda sosyal güvenlik sistemine dahil olmadan güvencesiz olarak emeğini satanlara görece bir “düzenli” güvence ve yine görece yeni bir beceri kazandırdığını da söyleyebiliriz.

doğru evrildi. Bu dönüşümün maden sahalarına ve madencilikle uğraşan topluluklara etkisi ne oldu?

MZY: Stratejik maden kabul edilen madenler (uranyum, bor vb.) dışında kalan tüm madenlerin özel firmalarca işletilmesi süreci kamunun işveren rolünden adeta kaçarcasına çıktığı, işçiler için tam bir güvencesizlik durumunun hâkim olduğu, sendikal hakların yok olduğu bir dönemi anlatmaktadır. Kamu işçisi, özel şirket işçisi ve kaçak işçi tartışmaları yine bu dönemde ciddi bir biçimde arttı. Çevresel duyarlılık konusunda ise birkaç iyi örnek dışında sektörün hem kamu hem de özel firmalarca yeterince iyi bir sınav vermediğini düşünüyoruz.

Madenciliğin bir ömrü olduğundan bahsettik. Maden ömrünü doldurunca, maden işletmesi bir bölgeden çekilince o bölgede sosyo-ekonomik olarak nasıl bir tortu bırakır?

SK: Madenin doğal ömrünü tamamlaması ve kapatılması sadece bir “maden kapatması” olarak ele alınmayacak kadar fazla sonuç üretir. Bir madenin kapanmasıyla şu sonuçlar listelenebilir: bölgede işsizlik ve gelir kaybı, maden dışı sektörlere olan ekonomik etki, yaşam kalitesinin düşmesi, bölgedeki taşınmazların, mülklerin değer kaybına uğraması, bölge dışına göç, aile ilişkilerinde radikal dönüşümler ve rol çatışmaları, bölgede yaşayanların sağlık koşullarının etkilenmesi ve yaşamsal risk faktörleri, nesiller arası transferlerin ve toplumsal dayanışmanın çözülmesi, geleceğe yönelik kaygı ve endişe, güven duygusunun yitirilmesi, meslek ve işe ilişkin aidiyet kaybı.

Bir madenin kapanmasının ilk ve en önemli sosyal sonuçlarından biri işsizliktir. Bu durum topluluğun işsiz kalmasının ötesinde önemli başka sonuçlara da sebep olur. Örneğin madencilik, sendika tarihinde en önemli ve etkili sendikayı üretim sektörü ise maden kaynaklarının sınırlı olması ve madenciliğin ömrünün büyük oranda bilimsel ve ekonomik açıdan belli olmasıdır.

1990’lı yıllardan bugüne madencilik sektörü özel şirketlerin başı çektiği bir alana

sonuçlar üretir. Genel olarak madene bağlı olarak gelişen ve/veya zaman içinde bağımlı olmaya doğru evrilen topluluklarda çok net şekilde kurulmuş olan toplumsal cinsiyet rollerini işsizlik etkiler. Geçim güçlüğünden başlayan özel alan sorunları, rol belirsizlikleri ile çatışmalar, rol

Madencilik taşrada ve kırdatopluumsal cinsiyet dinamiklerini nasıl etkiliyor?

SK: Madencilik erkek egemen bir işkolu. Maden bölgelerinde kadınların ekonomik, sosyal olarak erkeğe bağımlı olarak yaşamına devam etmesi sözkonusu. Kadınların eğitimleri düşük ve madenciliğin olduğu bölgelerde başka iş olanağının bulunmaması dolayısıyla işgücüne katılmaları olanaksız. Kütahya-Tunçbilek çalışması saha bulgularında “madenci eşi olma” gibi bir kavram ortaya çıktı. Madenci eşi, kocası madende uzun süreler ve gece-gündüz rotasyonlarında çalıştığı için yalnız kalan, ev işleri ve çocukların sorumluluğunu kendi başına taşıyan bir yanda da kocasının eve gelip gelmeyeceğinden her gün endişe duyan bir kadın.

MZY: Yeraltı ocaklarına kadın işçilerin girmesini engelleyen düzenlemeleri olan İş Kanunu’nun (4857/72) da etkisiyle madencilik sektöründe özellikle kadın istih-

çin yeni faaliyetleri, olanakları önceden hazırlamak gerekir. Bu da planlı bir maden politikasıyla mümkündür.

dam oranı birçok sektöre göre çok düşük seviyede. Sınırlı da olsa kadın istihdamının olduğu açık ocak madenciliğinde ve bazı idari-hizmet kollarında çalışma şansı bulan kadınların ekonomik ve politik özgürleşme eğilimlerinin arttığını gözlemleme fırsatım oldu. Ancak, burada kırsaldaki ataerkil yapının işçileşme süreçleriyle birlikte özellikle “muhafazakâr” erkek dünyasında da yarattığı kırılmalarla ve dönüşümlerinde dikkat çekici sosyal olguları barındırma potansiyeli olduğunu düşünüyorum.

Bir sosyolog olarak ÇED raporlarını ve süreçlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

SK: ÇED raporları ve süreçleri çok önemli ve mutlaka doğru yapılması, yaptırımlarıyla uygulamalar getirmesi gereken önleyici mekanizmalardır. Ancak başından beri bu raporlar kurallara göre uygulanmamakta. Öncelikle bürokratlar bu konunun ve halkın fikrini almanın önemini anlamamış ve bunu angarya iş olarak görmüştür. Son dönemlerde ise rant ve kârlılık hedeflerine odaklanılmış, ÇED raporlarını hazır-

KAPATILAN MADEN SAHALARI BİZE NELER ÖĞRETİYOR?

OVACIK, ÇANKIRI VE AFŞİN-ELBİSTAN SAHA ÇALIŞMALARI

Sibel Kalaycıoğlu: *Ovacık, Çankırı Çorum sınırında bir orman köyü. 1950’lerden beri, kömürün yüzeyde olması, kalitesinin çok yüksek olması gibi kolaylıklar nedeniyle neredeyse her ailenin kendi “ocağını” açtığı, belirli derinliklere kadar inerek kömür kazdıkları ve elde edilen kömürü başlangıçta yakın köylere sattıkları bir yer. Kömürün kalitesinin iyi olmasıyla köye az da olsa para girişi sağlanmış. Bu sayede bazı kimseler kamyon ve traktör almış ve kömürü daha geniş pazarlarda satmaya başlamış. Özellikle 1955-80 arası, tarım ve hayvancılığın devam etmesi ve buna kömür gelirlerinin eklenmesiyle köyde yaşam şartları iyileşmiş, gurbetçilik azalmış, köy nüfusu hızla artmaya başlamış.*

1984 yılında ise köyde bulunan kömür özel işletmeye devredilmiş. Şirketin kömür üzerinde tekel kurmasıyla birlikte köyün kaderi derinden etkilenmiş ve artık değişim kaçınılmaz olmuş. Köylüler, şirket geldikten sonra madende işçi olarak çalışmaya ücretlerin düşük olması nedeniyle pek sıcak bakmamışlar. Gelen şirket ise özel araçlarını ve gereçlerini getirmiş, işçilerden belirli bir deneyim talep etmiş ve kadronun büyük çoğunluğunu Zonguldak’tan getirmiş. Özel şirket gelmeden önce kömürü kendisi çıkaran, elde ettiği kömürü pazarlayan köylü birdenbire oldukça sıkı tedbirlerle karşılaşmış ve köyden göç başlamış.

Bir diğer çalışmamız olan Afşin–Elbistan havzası Kahramanmaraş’ta, Türkiye’nin tarım açısından en büyük ve en önemli üç ovasından biri, verimli arazileri var. Aslında bölge sakinlerinin ve yöneticilerinin talebi hep havzanın tarım arazisi olarak tutulması, daha fazla baraj yapılarak sulamanın desteklenmesi olmuş. Havzada bulunan köylerin birçoğunda sulu ve kuru tarım yapılıyor; meyve, sebze ve tahıl üretimi yüksek. Gençler bölgede kalmayı, tarımda ve açık ocak kömür madeninde çalışmayı tercih ediyor.

Ancak termik santralin kurulmasıyla çevresel sorunlar baş göstermiş. Öncelikle tarım tamamen etkilenmiş ve sebze meyve üretimi neredeyse olanaksız hâle gelmiş. Hava ve su kalitesinde olumsuz değişimler yaşanmış. Arazileri, evleri istismak edilen ve toprakları açık maden alanına katılan köylüler istismak paralarını alıp ilçe merkezine göç etmiş, ancak bu paralarla iş kursalar bile zarar etmişler. Şu anda bu gruplar işsizlik ve yoksullukla baş etmeye çalışmakta. Hem baba ocağının topraklarından olmuşlar hem beraber yaşadıkları topluluğu ve toplumsal dayanışma ağlarını kaybetmişler hem de gittikleri yerde yoksullaşmış ve başka bir iş de kuramamışlar.

Termik santrale komşu olarak yaşamak zorunda kalan köylüler ise kamulaştırma nedeniyle tarım yapabilecekleri topraklarını kaybetmiş. Bu köylüler evleri için tazminat ödenmediği için bir yere gidemiyorlar. Geçim kaynaklarını kaybetmişler ve çok tehlikeli çevre şartlarında yaşıyorlar. Öte yandan madende veya termik santralde çalışmak isteyen yerli halka burada çalışma fırsatı tanınmıyor. Dışarıdan gelen işçilerin istihdamı tercih ediliyor. Dolayısıyla Afşin–Elbistan örneğindeki gibi maden, yerli halka çevresel, ekonomik, sosyal birçok olumsuzluk yaratıyor, fakat buna karşılık bir iş ve geçim olanağı yaratmıyor.

Sağlıklı maden kapama için maden açılırken olası ekonomik, sosyal, kültürel etkileri saptamak, maden kapanınca buradaki halk için yeni faaliyetleri, olanakları önceden hazırlamak gerekir.

—

lama gereği bile duyulmamıştır. MZY: 1993 yılından itibaren çok kontrollü bir biçimde kurgulanan, halkın katılımı süreci ve genellikle bir ya da en fazla iki sayfayı geçemeyen Sosyal Etki kısmı ile ÇED raporları son derece yetersiz ele alınmaktadır. ÇED raporlarının ötesinde Sosyal Etki Değerlendirme (SED) raporlarının ve diğer bazı sosyal sorumluluk düzenlemelerinin hukuksal bir altyapı kazanması gerektiğine inanıyorum. Bu konuya örnek olması açısından ülkemizde uluslararası finans kuruluşlarının fonladığı veya kredilendirdiği altyapı veya üretim projelerinin yukarıda bahsedilen sosyal boyutlara ve kriterlere göre yapıldığını görmekteyiz. Ancak, ironik olarak bu projeler için hazırlanan sosyal çalışmaları ülkemizde değerlendirmek üzere görevlendirilen herhangi bir resmi kurum bulunmamaktadır. Hatta ülkemizde hayata geçen bazı projelerin sosyal boyutları dünya ölçeğinde en iyi uygulama olarak anlatılmaktadır.

Madenciliğin toplumsal sürdürülebilirliği kavramını açmanız mümkün mü? Sürdürülebilir madencilik bugünün koşullarında ne ölçüde mümkün?

SK: Sürdürülebilir madencilik, planlı programlı maden açma-kapama politikaları yaparak madenin bölge halkına ve çevreye yaratacağı etkilerin baştan hesaplandığı bir stratejiyle mümkündür. Tabii ki mümkün ama bu bir niyet ve öncelik meselesidir.

MZY: Benim bu kavramdan anladığım işletme süreciyle başlayacak ve kapanış dönemine gelindiğinde artık kendi ayakları üzerinde durabilen sürdürülebilir

toplumsal kalkınma çalışmalarının planlamaları ve uygulamalarıdır. Burada insanlığın artan tüketim eğilimlerinin de sorgulanması gerektiğini düşünüyorum. İnsanlık yine insan ve doğaya duyarlı, aşırı tüketimden kaçınan sürdürülebilir yaşam formlarını bulmak zorunda kaldığı bir döneme doğru hızla geçmek durumunda.

Çanakkale’deki Kirazlı örneğinde yükselen altın madeni karşısı tepkiyi neye bağlıyorsunuz? Bölgeyi ve Kaz Dağları’nın dokusunu, bölgedeki kent ve kır farkını nasıl değerlendirirsiniz?

MZY: Bu tepkinin altında tarihi, mitolojik, sosyo-ekonomik, demografik, ekolojik, coğrafi, politik, sektörel imaj ve paydaş yönetimine dair birçok neden olduğunu düşünüyorum. Örneğin sözkonusu maden sahasının yabancı bir firmada olması ve bölgenin Cumhuriyet tarihi bakımından önemli, hadisenin Çanakkale’de gerçekleşmesi çok özel bir anlam taşımamasına yol açıyor. Bölgenin, diğer kırsal bölgelerle karşılaştırıldığında gelişmiş bir tarım, ormancılık, hayvancılık ve turizm potansiyeli, yöre insanların eğitim seviyesinin görece yüksek oluşu, Kaz Dağları’nın ekolojik çeşitlilik, fauna-flora ve hava kalitesi açısından da dünyanın çok önemli bir bölgesi olması itirazı güçlü kılan diğer nedenlerdir. Buna ek olarak, bölge agro-turizm potansiyeliyle genellikle eğitim seviyesi yüksek, gelir seviyesi ise orta ve üst gruplara ait düzenli ziyaretçilere ev sahipliği yapmakta. Ayrıca bölgenin büyükşehirlere görece yakınlığı protesto eylemlerini lojistik açıdan kolaylaştırmakta, geniş toplumsal grupların hızlı bir biçimde mobilize olmasını sağlamaktadır. Siyasi düzlemde baktığımızda ise çevre vurgusu ve maden karşıtlığı mevcut iktidar temsilcilerini sıkça övündükleri “kaynak milliyetçiliği” açısından da varmakta, böylece, her ne kadar yerli ve milli iddiası taşısa da hükümet çevrelerini uluslararası sermayenin avucuna katdığı pozisyona sıkıştırarak, adeta elini kolunu bağlamaktadır. Tüm faktörlere madenciliğin geleksel olarak var olan kötü imajı ve iletişime kapalı, yerel kültüre ve değerlere saygısız firmaların madencilik yapmak için yasal izin süreçlerinin yeterli olacağı kanısı-na da eklemek gerekir.

Yerel Yönetimlerin Çevre Hareketindeki Rolü

Çanakkale Belediye Başkan Yardımcısı Mehmet İrfan Mutluay ile Söyleşi

Onur Temel ve Volkan Işıl
25 Ekim 2019

Belediye Başkan Yardımcılığı görevinden önce Ziraat Mühendisi olarak kamuda çalışan, 2019'da Çanakkale Belediyesi Meclis Üyesi seçilen Çanakkale Belediyesi Başkan Yardımcısı Mehmet İrfan Mutluay ile Kaz Dağları Bölgesi'nde yapılan madencilik faaliyetlerinin ve maden karşıtı çevre hareketinin Belediye gündemindeki yeri üzerine konuştuk.

Bölgede yapılan madencilik faaliyetleri Belediye'nin gündemine nasıl girdi? Süreç nasıl devam etti?

2009'da Alamos Gold, şu anki Doğu Biga Madencilik ve başka

birçok işletme sondaj çalışmalarına başladı. Çanakkale Belediyesi kendi su kaynağının havzasında başlayan çalışmalarla yakından ilgilendi. Çünkü burası Çanakkale'nin tek içme ve kullanma suyu kaynağı. 2012'de ilk kez Kirazlı Altın Madeni projesi için ilgili bakanlık ÇED olumlu raporu verdi. Rapor 26,7 hektarlık bir alanda 40 bin ton kapasite için hazırlanmıştı. 2013'te hazırlanan kapasite artışı ve zenginleştirme projesi ile ÇED alanı 613 hektara, kapasite ise 25,6 milyon tona çıkarıldı. Çanakkale Belediyesi, o zamanki adıyla Kaz Dağı ve Madra Dağı Çevre Belediyeler Birliği (KAZMAD) ve

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı Ziraat Mühendisleri Odası ÇED olumlu kararının iptali istemiyle İdare Mahkemesi'ne dava açtı. Böylece yargı süreci başladı. Çanakkale Belediyesi daha önceleri fiili olarak yer aldığı süreç hukuki olarak da katılmış oldu.

Belediye'nin hukuki mücadeleye su hakkı üzerinden katıldığını söyleyebiliriz o halde. Peki Atikhisar Barajı'nın bölgedeki doğal yaşam ve Çanakkale kenti için önemi nedir?

Atikhisar Barajı'nın 54 milyon

metreküp su depolama hacmi var. Her yıl bu suyun 11-12 milyon metreküpü Çanakkale'nin içme ve kullanma suyu ihtiyacını karşılıyor. Çanakkale Belediyesi ile Devlet Su İşleri (DSİ) 25. Bahkесir Bölge Müdürlüğü arasında imzalanan protokolün 6. maddesinin 5. bendi Çanakkale Belediyesi'ne bazı sorumluluklar yükliyor. Bunlardan biri de depolanan ve kente tahsis edilen suyun halka kirletilmeden, sağlıklı olarak ulaştırılması. Dolayısıyla burada yapılan madencilik faaliyetinden kaynaklı suyun kirlenmesi ve bu kirliliğin halka etkileri Çanakkale Belediyesi'nin sorumluluğunda. Belediye gerek hukuki gerek demokratik yolda verdiği mücadeleyle bu sorumluluğunu yerine getiriyor. Hem siyanür atık havuzunda depolanan atıklarda, hem de pasa yığınlarında depolanan ekonomik olmayan kayalar, hem de pasa yığınlarında depolanan ekonomik olmayan kayalar yerüstü ve yeraltı suları hareketiyle Atikhisar Barajı'nı etkileyebileceği yönünde uzman görüşleri de var.

Atikhisar Barajı'nın tarım arazilerini sulamada kullanılmasından kaynaklı da önemi var. Barajda depolanan suyun yaklaşık 40 milyon metreküpü 6 bin hektar civarındaki tarım arazisinin sulanmasında kullanılıyor. Dolayısıyla barajda depolanan su bölge

ekonomisinin yaşam kaynağı, can damarıdır.

Atikhisar Barajı ve oradaki su havzası başlayan maden faaliyetinden nasıl etkileniyor? Havza için ne gibi tehditler oluşturuyor? Madencilik faaliyetinin hemen su havzasının yanında yapılmasının oluşturacağı tehditler hakkında sizin öngörüleriniz neler?

ÇED raporuna göre Kirazlı maden projesi için oluşturulacak olan siyanür atık havuzu Bayramiç Havzası'nda yer alıyor. Madencilik faaliyeti ise üç havzayı etkiliyor: Atikhisar, Bayramiç ve Çan .

ÇED raporuna baktığımızda 72,5 milyon ton kazı yapılması öngörülüyor. Kazıdan 25,6 milyon ton cevher çıkacağı tahmin ediliyor. Kalan yaklaşık 46 milyon ton malzeme ise ekonomik olmayan kayalar olarak adlandırılıyor. Bu malzeme 5200 ton dinamit kullanılarak parçalanacak. Çıkarılan malzeme kırılıyor, öğütülüyor ve seyretilmiş siyanür püskürtülerek siyanür liçi yöntemiyle malzeme içindeki altın ve gümüş ayrıştırılıyor. Altın ve gümüş özellikleri itibarıyla doğada diğer ağır metallerle bir arada bulunuyor. Dolayısıyla biz dinamitle patlatarak kazı yapacak alanda uyuyan ağır metalleri

de açığa çıkarmış oluyoruz. Parçalanılan kütlelerin her birinin yüzey alanı genişliyor. Açığa çıkan yüzeylerdeki ağır metaller su ve oksijen etkisiyle birlikte yeraltı ve yerüstü sularıyla toprağa karışıyor. Uzman görüşleri ağır metallerin içme suyu kaynağımız olan Atikhisar Barajı'na karışarak burada ağır metal riski oluşturabileceği yönünde. Hatta ağır metal kirliliğinin en az siyanür kadar ciddi etkilerinin olduğunu söylüyorlar. Çanakkale Belediyesi olarak bu konudaki bilimsel çalışmalardan, akademisyen ve uzman görüşlerinden yararlanarak itiraz dayanaktan yoksun oluşturuyoruz. Tabii burada sadece yeraltındaki ağır metaller değil yerüstünde de neler kaybettiğimizi göz önüne almamız gerekli. Hep diyoruz ya Kaz Dağları'nın üstü altından değerlidir. Biz hem üstünü hem altını birlikte değerlendirmeye çalıştık.

Türkiye'nin aslında birçok bölgesinde yerel çevre mücadeleleri var. Fakat bu mücadelelerin maalesef çok azında yerel yönetimler taraf olabiliyor. Çanakkale Belediyesi bu süreçte taraf olabildi. Bunun Belediye açısından ne gibi avantaj ve dezavantajları var?

Bizim kurumsal olarak bir fayda sağlama düşüncemiz hiç olmadı. Ben 31 Mart seçimlerinden sonra Belediye yönetimine katıldım. Öncesinde sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ve Çanakkale çevre hareketi içinde yer almıştım. Belediye Meclis Üyesiyim. Dolayısıyla yerel parlamenterim bir anlamda. Çanakkale halkının yaşamını riske edebilecek hiçbir çalışmada yer almak istemeyiz. Böyle bir tehdit ve tehlike varsa da bunun bertaraf edilmesi için hem demokratik hem hukuki haklarımızı kullanmak isteriz. Bunun için de gözümüzü kırpmadan gerekeni yapacağız.

Çanakkale'de yaptığımız saha çalışmasında bölgedeki çevre aktivizminin tüm kente yayılmış olduğunu fark ettik. Bölgede çevre sorunlarına duyarlı çok sayıda ve farklı sivil inisiyatif olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu mücadeleye farklı yönlerden bakan, mücadeleyi farklı açılardan gören gözler olabilir. Bardağın dörtte üçünü dolduran da değerlidir, bir damla su koyan da. Birey olarak da, örgüt olarak da bu mücadelede yer

Çanakkale halkının yaşamını riske edebilecek hiçbir çalışmada yer almak istemeyiz.

—

alanların çok kıymetli olduğunu düşünüyorum. Su ve Vicdan Nöbeti mücadelesi toplumda herhangi bir şekilde bir araya gelmeyecek insanları birleştirdi. Siyasal yelpazenin en sağından en soluna kadar bütün renkleri bu sahada kendini buldu. Bu renklerin tamamı, hep birlikte ortak paydada, yaşam alanlarını savunmak ve çevreyi korumak adına mücadele yürütüyor. Bu nedenle bu alanda verilen her emek, her bir damla alınteri değerlidir.

Kirazlı Balaban, Çanakkale merkeze uzak bir bölge. Biraz “Gitmesek de görmesek de bizim” dediğimiz yerlerden. Çanakkale halkı bu süreçte nasıl dahil oldu? Bu süreçte ne hissettiler? Kirazlı onların gündemine nasıl yerleşti?

Bizim Çanakkale halkıyla hep temasımız vardı. Halkın toplumsal duyarlılığı yüksek ve belediyesiyle bütünleşmiş durumda. Örneğin elli yılı aşkın süredir devam eden Troia Festivali'ninin 2011'deki teması Kaz Dağları'ydı. Bu temayla Kaz Dağları'ndaki tehlikeye dikkat çekildi. Ayrıca STK'lar ve Belediye'nin bir araya gelerek düzenledikleri etkinliklerle halk süreçte dahil olmaya başladı. Çanakkale Belediyesi ve STK'lar çevre mücadelesini ellerinden geldikince gündemde tuttular. Çünkü Çanakkale'de çeyrek asırdır süregelen bir çevre mücadelesi var. 90'lı yıllarda Lapseki İlçesi'nin Alpagut Köyü'nde bir termik santral kurulmak istendi. Bir araya gelen çevre gönüllüleri termik santrale karşı bir mücadele başlattı.

2000'lere geldiğinde Çan'da başka bir termik santralin kurulması söz konusu oldu. Halk tepkisini göstermek için Çanakkale'den Bayramiç'e, oradan da Edremit'e yürüdü. Çanakkale'deki çevre mücadelesi böylesine köklüdür. Yaklaşık on yıldır Çanakkale Çevre Platformu, meslek örgütleri, sendikalar ve bireysel aktivistlerin katılımıyla çok iyi işler yapılıyor. Bu süreçte yaklaşık altmış dava açıldı. Çevre Platformu hukuki süreçlerde taraf

oldu. Köylülerle birlikte maden firmalarının ÇED toplantıları yapması engellendi. Çanakkale halkı bu süreçte hep dahilildi. Belediye olarak billboardlar, afişler kullanarak, etkinlikler düzenleyerek, paneller, konferanslar yaparak merakımızı ifade etmeye çalıştık. Hatta Nisan 2008'de Kaz Dağı ve Madra Dağı Belediyeler Birliği ülkenin en büyük çevre mitinglerinden birini yaptı. Yaklaşık on bin kişi bir araya geldi. 3 Haziran 2012'de Alamos Gold şantiyesine 300 kilometre mesafede Çan Etili Köyü'nde üç-dört bin kişinin katıldığı bir çevre mitingi yapıldı. Çanakkale halkı o mitinge de onlarca otobüsle gelerek yoğun bir katılım sağladı.

Su ve Vicdan Nöbeti'yle birlikte, sosyal medyanın da kullanımıyla mücadele Çanakkale'den Türkiye ve dünya kamuoyuna yayıldı. Bu bir çığlıktı, herkese ulaştı.

Alanın rehabilitasyonu için çalışmalar yapıyor musunuz?

Şu anda şirketin ruhsatı iptal edilmedi. Sadece uzatılmadı. Yani ruhsat askıda. Biz tamamen iptal edilmesini istiyoruz. İptalden sonra da alanın rehabilite edilmesini bekliyoruz. Bu rehabilitasyonla ilgili de Alamos Gold'un kendi açıklaması var. Diyorlar ki “Orman Genel Müdürlüğü'ne 5 milyon dolar verdik”. Alanı rehabilite etmek için biz bu parayı istiyoruz, çünkü rehabilitasyon için maddi kaynağa ihtiyacımız var. Bu konuda Türkiye, hatta dünya çapında bir kampanya yürütülebilir. Bu ormanlar, yaşam alanları bizim sınırlarımız içinde olsa da evrenselidir.

Burayı nasıl tekrar doğaya kazandırabiliriz? Ağaçlar kesildi. Toprağın üstündeki verimli, organik madde içeren tabaka sıyrıldı. Toprak barındırdığı mikro ve makro organizmalarla canlı bir materyaldir. İlk iş makinesinin müdahalesiyle birlikte bu canlılık zarar görmeye başladı. Firma, projesinde sıyrılan toprakların proje alanında iki ayrı noktada depolanacağını, daha sonra rehabilitasyonda kullanılacağını söylüyor. Bu, iyi niyet ifadesinden başka hiçbir şey değil. Bilim bize yok edilen orman ekosisteminin kendini onarması için en az 400 yıla ihtiyaç olduğunu söylüyor. Yine de biz firmanın işgal ettiği alandan çıkmasını, alanı sahiplerine, yani halka bırakmasını istiyoruz. Eski hâline döndürmemek de Belediye olarak STK'larla, meslek örgütleriyle, uzmanlarla, halkımızla birlikte, imece

anlayışıyla açılan yarayı tedaviye başlamak istiyoruz.

Türkiye'de maden kanunu sürekli değişiyor. Yapılan değişiklikleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Maden Kanunu kendi başına bir felaket, uygulanan tam bir sömürge madenciligi. Dünyanın hiçbir yerinde bu paylarla size madencilik yaptırmazlar. 2004'te Maden Kanunu'nda yapılan değişikliklerle Türkiye'de altın madencilğine hücum başladı. Daha önce Bergama mücadelesi gündemdeydi. Sonra Türkiye'nin her tarafı delik deşik edildi. Binlerce ruhsat verildi. Kirazlı'da örneğin, 1 ton kayacda 1 gramdan daha az altın olduğunu ÇED raporlarında yazıyorlar. Bu tenorde bir cevher ya da altın madeni dünyanın hiçbir yerinde işletilmez. Burada cevher vahşi yöntemlerle yüzeye çıkarılacak ve siyanür liçi yöntemiyle altın ve gümüş ayrıştırılacak. Bu da Güney Afrika'da, Latin Amerika'da, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde uyguladıkları madencilik yöntemlerinden biridir. Aslında ekoloji mücadelesinin hedefi Maden Kanunu'nun değiştirilmesine yönelik olmalıdır. Çünkü yasal dayanaklar üzerine katliamlar inşa ediliyor. Kanunun acilen değiştirilmesi, halk yararına bir madencilik yapılması gerekiyor.

Ruhsat yenilemeye başvurduktan sonra Alamos Gold'un CEO'su bir açıklama yaptı. Yerel halkın da kendilerini desteklediğini, projenin gerçekleşmesi için kamuoyu desteğini aldıklarını söyledi.

Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde uygulanan tarım politikalarıyla tarım sektörü kârlı bir sektöre olmaktan çıktı. Çiftçi hızlıca sektörden uzaklaşmaya, kentlere göç etmeye başladı. Kentlerde de yoğun bir işsizlik problemi var. Bu nedenle asgari ücretle sigortalı bir iş bugün bulunmaz bir nimet. Özellikle de kırsalda. İşsizlik sorunu olan bir ülkede siz böyle bir teklifle köylere geldiğinizde ciddi bir tarafıtar bulabilirsiniz, ama orada yaşamın geçirmiş belli bir yaşın üzerindeki insanların yüreği, bu doğa katliamına karşı, bizim belki bin katımız canıyor. Çünkü bu coğrafya asıl onların yaşam alanı. Bu insanların bu topraklardaki anıları yok oluyor. Dolayısıyla ben bu insanların maden firmasının yanında yer aldığına kesinlikle inanmıyorum. Burada

KUMARLAR GÖLETİ KİMİN İÇİN?

Mehmet İrfan Mutluay: Madencilik faaliyetleri için çok ciddi bir su ihtiyacı var. Uzmanlar 1 ton kayacı işlemek için 3-4 ton suya ihtiyaç duyulduğunu söylüyor. Atikhisar Barajı dışında bölgede başka depolama tesisi yok. Firma su ihtiyacını karşılamak için alternatif olarak yeraltı su kaynaklarına yönelebilir. Oysa hidrojeolojik etütlere göre bölge yeraltı su kaynakları açısından da çok zengin değil. Dolayısıyla firma da DSİ'nin tarımsal sulama amacıyla kullanmak üzere planladığı Kumarlar Göleti'ne talip oluyor. Bunu bir de sosyal sorumluluk projesi olarak lanse ediyor. DSİ ile Doğu Biga Madencilik arasında bir protokol düzenleniyor. İnşa edilen Kumarlar Göleti'nde depolanan suyu altın firması madenin işletme alanına taşıyacak pompaj boru hatlarını döşemeye başlıyor. Kalan suyla da, eğer kalırsa tabii, tarım arazilerinin sulanacağı ve birkaç köyün içme suyunun karşılanacağı belirtiliyor.

Tarımsal sulamada kullanılmak üzere planlanan Kumarlar Göleti şu an madenin su ihtiyacını karşılamak üzere inşa ediliyor ve tamamlanmak üzere. Göletin yapıldığı, suyun depolanacağı kısım mera alanı. Burada su depolandığı anda meralar bir daha kullanılamayacak. Kumarlar Göleti'nde depolanacak suyu maden işletmesinin kullanması hâlinde ise 4 bin dekar tarım arazisi sudan mahrum kalacak ve tarımsal sulamayla sağlanacak gelir artışından yararlanılamayacak. Köylüler yalnızca meralarını kaybetmekle kalmayacak, aynı zamanda sulamayı düşündükleri arazilerini suyla buluşturamayacaklar. Kısacası maden işletmesi Kumarlar Köyü'ne çifte mağduriyet yaşatacak.

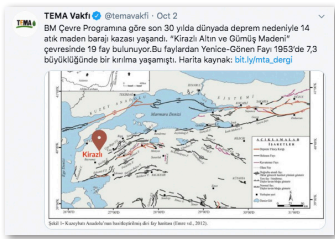
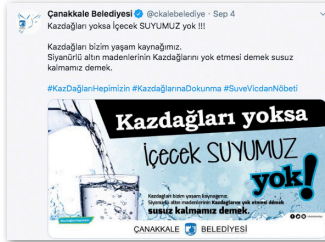
maden şirketlerinin sosyal sorumluluk projesi adı altında hayata geçirdiği projeler var. Örneğin köyün camisini onarma, köyün yolunu düzeltme, çeşmeyi yapma, birden kişiye istihdam etme gibi. Bunlardan fayda sağlayan bazı yerel yöneticiler, muhtarlar, çıkar grupları olabilir, ama köylülerin tamamının onların yanında yer alması söz konusu değil. Bu ülkede öğrenilmiş çaresizlik var. Ne yaparsanız yapın sermaye her zaman kazanacak algısı maalesef oturmuş, bellekleri kazınmış durumda. Bir diğer neden de yoksulluk ve yoksulluk. İnsanlar yoksullaştıkça dirençleri azalıyor, daha bağımlı hâle geliyorlar.

Su ve Vicdan Nöbeti alanı. Fotoğraf: Bekir Dindar

Çok Bileşenli Bir Mücadele

Kaz Dağları yöresi pek çok çevre topluluğuna ev sahipliği yapıyor. Su ve Vicdan Nöbeti'yle birlikte bu listeye yenileri de eklendi. Farklı yaklaşımları, farklı aktörleri bünyesinde barındıran bu çok parçalı yapı Kirazlı'da yeşeren muhalefeti ve dayanışmayı karakterize ediyor.

SÖZLÜK

gözeterek üreten ve pazarlayan teşebbüslerdir.

maden

Yerkabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değerli mineral bileşimi.

maden ocağı

Maden işletmesine verilen ad.

madencilik faaliyetleri

Madenlerin aranması, üretime yönelik hazırlık çalışmaları, üretilmesi, sevkiyatı, cevher hazırlama ve zenginleştirme, atıkların bertarafı, ruhsat sahasındaki stoklama/depolama işlemleri, maden işletmele- rinin kapatılması ve çevreyle uyumlu hâle getirilmesi ile ilgili faaliyetler bütünü ve bu faaliyetlere yönelik geçici tesislerin yapılması.

ons

Bir kütle ölçü birimi. Altın, gümüş, elmas ya da yakut gibi değerli taş ve madenlerin fiyatının hesaplanmasında kullanılır. Dünya genelinde 1 ons 31,1 gram saf altına, 1 kilogram ağırlığındaki saf altın külçesi 32,15 ons'a karşılık gelir.

rehabilitasyon

Bitmiş madencilik faaliyetinden sonra bozulan çevrenin kirlilik yaratmayacak ve yeni arazi kullanım biçimlerini destekleyecek ekosistem servislerini sağlayacak ve habitat oluşturmaya katkıda bulunarak tekrar kullanılabilir hâle getirilmesi.

rödövan

Maden ruhsat sahalarının hak sahibince sözleşmeyle özel yahut tüzel kişiye tahsis edildiği durumda tahsisin yapıldığı kişi ya da kurumun esas ruhsat sahibine elde ettiği her ton maden için ödemeyi taahhüt ettiği meblağ. Ruhsat sahibinin devlet olduğu senaryoda çıkarılan madenden devlete aktarılacak pay. Bu pay, cevherin miktarına göre %1 ile %4 oranında değişiklik gösterir.

tenor

Bir cevherde ya da cevherin işlenmesi sonucunda elde edilen ürün içerisinde bulunan değerli elementin toplam cevherde/ ürüne oranı.

tohum meşçeresi alanları

Orman ağacı ve ağaççığı türlerinde tohum, bitki üretim materyali üretmek amacıyla koordinatları Bakanlıkça ve Genel Müdürlükçe belirlenen ve bu amaçla yönetilen alanlardır. (Orman Kanunu'nun 16. Maddesi'nin Uygulama Yönetmeliği)

açık işletme

Açık ocak. Maden üzerindeki örtü tabakasının alınmasıyla maden kitlesinin çıkarılıp işlenebilir duruma getirilmesi amacıyla uygulanan maden ocağı işletme sistemi.

arama ruhsatı

Belirli bir alanda maden arama faaliyetlerinin yapılabilmesi için verilen yetki belgesi.

cevher

İşlemden geçirilerek zenginleştirilmiş, endüstriyel tüketimde yer bulan, ekonomik değeri olan bir veya birkaç minerale dönüşmüş kayaç. Metal üretiminin hammaddesi.

endüstriyel hammadde

Metalik element içermeyen değerli mineraller.

gen koruma alanları

Bir türün genetik çeşitliliğinin veya gen kaynaklarının doğal ortamında veya doğal ortamı dışında korumak ve çoğaltmak amacıyla koordinatları Bakanlıkça veya Genel Müdürlükçe belirlenen ve bu amaçla yönetilen alanlardır. (Orman Kanunu'nun 16. Maddesi'nin Uygulama Yönetmeliği)

işletme ruhsatı

İşletme faaliyetlerinin yürütülmesi için verilen yetki belgesi.

kapalı işletme

Kapalı ocak. Yeraltında bulunan maden yatağını işlenebilir duruma getirmek amacıyla uygulanan maden ocağı işletme sistemi.

kayaç

Yerkabuğunda bulunan, birbiriyle bağlantılı, kütsel bir veya birkaç mineralin birleşiminden oluşan katı birikintiler. Genel olarak cevher veya kömür dışında yerkabuğunu oluşturan madde topluluğu.

KİT

Kamu İktisadi Teşebbüsü. İktisadi devlet teşekkülü ile kamu iktisadi kuruluşunun ortak addır. Sermayesinin tamamı devlete ait olan iktisadi alanda ticari esaslara göre, kâr amacı güderek faaliyet gösteren teşebbüsler ile iktisadi alanda tekel niteliği taşıyan mal ve hizmetleri kamu yararı